Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, АДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной гарана | № 228 (17351) | 1986 оной октябриин 3, пятница | Сэн 3 мүн.

«Бидэнэй урда табигдажа байгаа онсо орёо, үргэн хэмжээнэй зорилгонуудые бидэ этигэл найдабаритайгаар харанабди. Бидэ эдэ бүгэдые хэхэ ёһотойбди, бидэ энээниие хэнгүй байжа шадахагүйбди, бидэ энээниие заатагүй хэхэбди!»

М. С. ГОРБАЧЕВ.

АТА ҮЗЭЛ БОДОЛТОЙ ХҮНҮҮДЫЕ ХҮМҮҮЖҮҮЛХЭ

шанараар тэдэнэй ажал ябуулгын хараа шэглэлнүүд тодорхойлогдонхой.

Октябриин 1-дэ Москвада, Кремлиин Ехэ ордон соо нээгдэһэн бүхэсоюзна зүблөөндэ хабаадагшад КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр ниитын эрдэмэй кафедрануудай бэелүүлхэ зорилгонуудые зүбшэн хэлсэбэ.

Нүхэд М. С. Горбачевой, Г. А. Алиевай, А. А. Громыкын, Л. Н. Зайковой, Е. К. Лигачевой, М. С. Соломенцевой, В. М. Чебриковэй, В. И. Долгихай, Б. Н. Ельцинэй, Н. В. Талызинай, А. П. Бирюковагай, А. Ф. Добрынинай, М. В. Зимянинай, В. А. Медведевэй, В. П. Никоновэй, Г. П. Разумовскиин, А. Н. Яковлевай, И. В. Капитоновой ерэжэ һуухадань, суглаарагшад альга ташалгаар угтаба.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшонор, союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудай секретарьнар, партиин крайкомууд болон обкомуудай эрдэм наукын ба һуралсалай эмхи зургаанудай таһагуудые даагшанар, эрдэмтэд, министерствэнүүд болон албан зургаанудай хүтэлбэрилэгшэд, ороной ехэ ехэ дээдэ һургуулинуудай ректорнууд, партийна организацинуудай секретарьнар зүблөөнэй хүдэлмэридэ хабаадана.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь **М. С. Горбачев** зүблөөе нээбэ. Тэрэнэй хэлэһэн үгэ ехэ анхаралтайгаар шагнагдажа, удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтагдаһан байна.

ЭР М. С. ГОРБАЧЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

бэриин харилсаанай, социализм зөөриин, кооперациин, арад зоной өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын ба демократиин диалектикэ тухай, ниитын ухаан бодолые хүгжөөхэ тухай, хангалтагүй муу үйлэ хэрэгүүдэй ушар шалтагаанууд, тэдэниие усадхаха харгы замууд болон бусад юумэн тухай манай ойлгомжонууд мүнөө үеын ажабайдалай материалаар баяжуулагдаха зэргэтэй.

Үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхын, түрүү технологинуудые хэрэглэхын, үйлэдбэриин харилсаае тон наринаар һайжаруулхын, ажахы эрхилэлгэ болон хүтэлбэрилгын түхэл шэнжэнүүдые хубилгахын түлөө манай тэмсэлдэ экономическа эрдэм наука улам ехэ хубитаяа оруулха байна гэжэ парти тоолоно.

Энээнгүйгөөр хурдадхалга түйлагдахагүй, гол юумэн — хүнэй эдэбхи үүсхэл бадаруулагдахагүй байна.

Тобшолбол, КПСС-эй ЦК-гай теоретическэ ажал ябуулгые эдэбхижүүлхэ гээшэ шухала зорилго болоно гэжэ тоолоно. Энэ хадаа манай стратегиин таһаршагүй хубинь, хойшолуулашагүй, тон шухала удха шанартай социальна эрилтэ болоно. Энэ замдаа олохон юумэнһээ арсаха, олохон юумэ шэнээр эхилхэ хэрэгтэй.

Би юун тухай хэлэнэбиб?

XXVII съездын программна документнүүд соо, «Коммунист» журнал тухай» КПСС-эй ЦК-гай һаяхан абаһан тогтоол соо общество шэнжэлэлгые шэнэдхэн хубилгаха шухала байһан тухай хэлэгдэнэ. Тэрэнэй гол шухала шэглэлнүүд хараалагдаа, иимэ хүдэлмэриин тодорхой харгы замууд, онол арганууд тодорхойлогдоо. Эндэ таанад эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэт.

Энэ талаар өөрынгөө һанал бодолые хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Нэн түрүүн эрдэм ухаанда, мүн общество дотор, ниитэ хүн түрэлтэнэй дунда общество шэнжэлэлгын удха шанар, хубилгагдажа байһан үүргэ тухай хэлэхэ ёһотойбди. Общество дотор боложо байһан гүнзэгы ехэ, революционо хубилалтанууд гансал общество шэнжэлэлгые шэнэдхэн хубилгаха бэшэ, харин бусад эрдэм ухаанай зүгһөө, мүн бүхы обществын зүгһөө тэрээндэ хандасые горитойгоор хубилгаха эрилтэ табина.

Манай ажабайдалые шэнэдхэн хубилгалгын, үндэһөөрнь һайжаруулгын үедэ үзэл бодолой, һанаа сэдьхэлэй, ухаан бодолой, зан ябадалай хоорондо орёо хурса, хододоо нюуса бэшэ, зүгөөр эрид шангага тэмсэлэй боложо байдагынь элитэ. Хуушарһан юумэн бэлэхэнээр һаладаггүй, ажабайдалай хурдан түргэн хүгжэлтэдэ тэрэ шэнэ түхэл шэнжэтэйгээр, маяг хэлбэритэйгээр бэелүүлэгдэдэг байна. Тиихэдээ тэдэнэй шэнэ юумые, революционно удха шанарые доошолуулжа, «хурдадхалга», «шэнэдхэн хубилгалга» гэһэн ойлгомжонуудые заримдаа хуушарһан юумэн гэжэ харуулхые оролдодог.

Гэбэшье мүнөөнэй үйлэ хэрэгүүдые хуушарһан юумэн шэнгеэр харуулжа болохогүй. Ажабайдалай мүнөөнэй диалектикые элирхэйлэн харуулһан шэнэ тобшололнуудые зохёохо хэрэгтэй. Энээниие имагтал зохёон байгуулхы оршон байдалда бэелүүлжэ болоно. Элдэб хараа бодолые зэргэсүүлэн сасуулжа, үгэ буляалдажа, зүбшэн хэлсэжэ, хуушарһан юумэ буруу һүргэжэ, бодото тодорхой юумэ элирүүлхэ ёһотойбди.

Тиимэһээ шэнэ һанал бодолые дэбжүүлгэдэ зоримгойгоор хандаха эдэбхи үүсхэл гаргаха шухала байһан тухай онсо хүсэтэйгөөр хэлэхэ ёһотойбди. Тиимэһээ мүнөө парти «бодото байдал» тухай, ажабайдалда, тэрэниие шэнжэлхэ зорилготой эрдэм ухаанда үнэн зүбые баталха тухай асуудал тиимэ орёо хурсаар табиха, тэрэнэй зорилгонуудые бодомжотойгоор, ашаг үрэ ехэтэйгээр шиидхэхэ зэргэтэй. «Хүн түрэлтэнэй зол жаргал тээшэ харгы замуудые бэдэрхые хүсэгшэд өөһэдөө өөһэдыгөө зобоохогүй, бодото юумые тэрэ хэбээрнь үнэн сэхээр мэдэрхэ аргатай байха гээшэ тэдэнэй түбхын түрүүшын уялга болоно»,— гэжэ Ленин тэмдэглээ һэн.

Бултанаймнай шудалха ёһотой шэнэ бодол хадаа диалектическэ ухаан бодол болоно, харин диалектикэ «юунэйшье урда һүгэдэдэггүй, өөрынгөө удха шанараар тэрэ шүүмжэлхы, революционно шэнжэтэй байдаг» гэжэ К. Маркс бэшээ һэн. Энэ шэнжэ шанар марксизмда бултадаа, хэлбэришэгүй заабол хабаатай» (Ленин).

Ажабайдалай эрилтэнүүдһээ таһархай байлгые зайсуулха гээшэ мүнөө общество шэнжэлэгшэдэй урда табигдаһан гол зорилго болоно. Бүхы общество шэнжэлэгшэдэй ажал хэрэгые бодото байдалда үндэһэлхэ шухала. Манай партийна съезд энэ асуудалые иимээр лэ табяа. Имагтал танай зүблөөнэй хүдэлмэриин иимээр үнгэрхэ байһандань найданаб.

Теориие ажал ябуулгатай нягтаар холбохо гээшэ юрэнхы уряа бэшэ гэжэ үшөө дахин тэмдэглэхые хүсэнэб. Энэ хадаа общество шэнжэлгые шэнэдхэн хубилгаха түлхюур, эрдэмтэдэй, багшанарай хүдэлмэриин гол ёһон болоно.

Үшөө нэгэ юумэн тухай хэлээ: ажал ябуулга хадаа ухаан бодолой эшэ үндэһэн, бодото байдалай эрхэ нүхэсэл болоно. Энээниие бидэ үнинэй ойлгонхойбди. Таанад студентнэрые иимээр лэ һургана. Гэбэшье теори болон ажал хэрэгэй хоорондохи холбоон диалектическэ холбоон болоно гэжэ хододоо ойлгоно гээшэ гүбди? Теоретическэ зорилгонуудые ажал хэрэгэй зорилгонуудһаа таһалжа болохогүй, гэбэшье теориие ушар баримтануудые юрэ бүридхэлдэ абалгаар һэлгэжэ болохогүй. Теори ажал ябуулгаһаа түрүүлхэ ёһотой. Бодото байдалые үргэнөөр, гүнзэгыгөөр харуулха, «үе сагаар далдалагдаһан юумэ» обёоржо хараха ёһотойбди.

Ажал ябуулгануудай юрэнхы онол арганудай бэелүүлэгдэдэггүй газарта, урданай дүй дүршэлэй, бодото һүбэлгэн ябуулгын шухала хэрэгтэй заабари зүбшэл үгэхэгүй газарта, тон шэнэ шиидхэбэринүүдэй, ондоо һонирхолтой ябуулгануудай шухала хэрэгтэй болоһон газарта эрдэм наука, теори бидэнэртэ шухала, һэлгэгдэшэгүй байна.

Залуушуулай өөһэдөө бэеэ даагаад зохёохы ёһоор бодомжолхо арга шадабариень хүмүүжүүлхын, бүрилдүүлэн хүгжөөхын тула эрдэм наука хэрэгтэй.

Сэхэ, нюуса нөөсэгүйгөөр ингэжэ хэлэлтэй: ниитын эрдэмүүдые заалгын мүнөө байгаа гурим, түхэл маягууд, онол арганууд хадаа догматизм, схоластика гэжэ бидэнэй нэрлэдэг һанал бодолдо бага бэшээр туһа хүргэнэ ха юм. Ажабайдалай бүхы ябуулгануудта хэрэглэмээр заабаринуудые хуушарһан тобшололнууд доторһоо бэдэрхэ ябадал юун дээрэһээ гаранаб гэхэдэ, һурагшадай хангалтагүй һуралсалһаа, ухаан бодолоо зохёохы ёһоор гүйлгэхэ хүдэлмэриһөө бэшэ, харин юрэнхы дүримүүдые гүн бодолгүйгөөр сээжэлдэхэ ябадалһаа гарадаг байна.

Хэнэйшье мэдэһээр, хооһоор сээжэлдэхэ, удхыень ойлгонгүй, ном үзэхэ ябадалай орондо гүн удхыень бодомжолхо ёһотой гэжэ Ленин заадаг байгаа. Имагтал энэмнай ниитын эрдэмүүдые заалгада олон ушарта дуталдана ха юм.

Тиигэжэ ойндо орошогүй байдал тохёолдоно. Юуб гэхэдэ, мүнөөнэй эрдэм шудалалгада эгээл һонирхолтой, шунархамаар юумэд — хүн ба общество, тэрэнэй хүгжэлтын хуули ёһонууд ба зүрилдөөнүүд, ангинуудай тэмсэл, шэнэ дэлхэйе байгуулга, нангин уг зорилгодоо хүн түрэлтэнэй эрмэлзэл, оюун бодолой бэдэрэлгэнүүд ба этигэлээ алдалганууд, үнэн зүб юумэ ойлголго ба ажалай зохёон байгуулхы баатаршалга **олон ушарта лекцинүүд дотор, тэрэшэлэн учебнигүүд дотор шье һонирхол багатай, хубхай хооһон, ёһын тэдыдэ хэлэгдэһэн үгэнүүд болодог байна бшуу.**

Тиигэжэ марксизм-ленинизмын зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ гүн ехэ удхань, тэрэнэй ажамидаралта хүсэ шадалынь үгы болодог байха юм. Харин энэ һургаалнай хүн түрэлтэнэй ухаан бодолой эгээл дээдэ түйлалта, эрхим дээжэ болоно бшуу. Тиихэдэ тэрэ ажалша хүнүүдэй оюун бодол ба сэдьхэлэй үбшэ, айхабтар ехэ дүй дүршэл, һайн һайхан ерээдүйдэ тэдэнэй этигэл найдабариие шэнгээн абаһан байха юм.

Мүнөөдэр, шэнэ ёһоор бодомжолхо ба ажаллаха гээл партиин уряалжа байхада, **һуралсалай ба хүмүүжүүлгын ажал ябуулгые ехэнхидээ шэнэ ёһоор эрхилхэ хэрэгтэй болоно.**

Нэн түрүүн зохёохы ёһоор хандалга тухай, ниитын эрдэмүүдые заалгада бии байгаа догматическа онол арганууд ба методиконуудые усадхаха тухай эндэ хэлэгдэнэ гээшэ. Хүндэтэ нүхэдүүд, программануудые шэнэдхэн хубилгаха, шэнэ лекцинүүдые бэлдэхэ, учебнигүүдые шэнэлхэ хэрэгтэй болоно.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, дахинаа диалектикэдэ хандаха, энэ тэрэ юумэнэй гү, али үйлэ хэрэгэй гол удхые элишэлхэ, ухаан бодолые хүгжөөхэ, зүришэлдөөнүүдые шэнжэлэн эрдэм мэдэсэдэ һураха талаар тэрэнэй онол аргада хандаха хэрэгтэй болоно бшуу. Энэ гол ёһые дээдэ һургуулинуудай программануудай болон ниитын эрдэмүүдые зааха методиконуудай үндэһэн болгохо ёһотой. Тэдэмнай бодото ажабайдалай шэнжэ шанараар нэбтэрэнхэй байха ёһотой. Энэ гол ёһо семинарска хэшээлнүүд дээрэ гол һуури эзэлхэ ёһотой. Тиигэжэ өөрөө бодожо үзэхэ арга шадабариие, эрдэмэй арсалдаа хэхэ бэлиг шадабариие бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ёһотой. Хэнэйшье мэдэһээр, эндэл үнэн зүб юумэн элирдэг ха юм. Нэгэ хүнэй үгэ хэлэлгэ бэшэ, харин үгэ андалдаан — энэмнай залуушуулай һуралсалай ба хүмүүжүүлгын бодото зохёохы ябуулгануудай тон хэрэгтэй хубинь болоно бшуу.

Гүн гүнзэгы бодомжолгын, бэдэрэлгэ ба баясхаланта ололгонуудай, мүн адагынь өөртөө шэнэ юумэ нээлгын ашаар залуушуулай марксистско-ленинскэ бата үзэл бодолые бүридүүлхэ хэрэгтэй гээшэ. Тиихэдээл бата этигэмжэ хадаа доторой, өөрынь мэдэрһэн, бэдэржэ олоһон, тиимэһээ ёһотоороо бата бэхи, ажаһууха ба ажаллахадань туһа хүргэхэ юумэн болохо байна.

Манай эрид эрьелтын үе сагта эрдэмэй үзэл бодол бүридүүлгэдэ ниитын эрдэмүүдые заалгын удха шанар тухай асуудал эрид шангаар табигдана. Эндэ шухала асуудалнууд, зорилгонууд бии гээшэ гү? Бии гэжэ һананаб.

Хүн түрэлтэнэй эрдэмэй ба техническэ хүсэ шадалай ургалта, бүмбэрсэг дэлхэйн шухала асуудалнуудай орёо шанга бололго, милитаризм болон эзэрхэг түримхэй хүсэнүүдэй империалис политикаһаа эхитэй дэлхэй дээрэ арад зоной соёл болбосорол ба ажамидаралай бии байлгада тохёолдоһон, улам үргэдэжэ байгаа аюул — эдэ бүгэдэ үзэл сурталай шэнэ асуудалнуудые табина, хуушан юумэ шэнээр бодожо үзэхые уялгана.

Мүнөөнэй орёо бэрхэшээлтэй, хёмороо зүришэлдөөтэй, тиигэбэшье бэе бэеһээ дулдыданги дэлхэй дээрэ зүб харгы олохо гээшэ байгаалиин үгэһэн үршөөл бэшэ. Мүн тэрэ тусхай эрдэмүүдые шудалалгатай нэгэн доро ерэдэггүй байна бшуу. Иимэ бэлиг шадабарида ерээдүйн мэргэжэлтэдые һургаха хэрэгтэй. Харин үзэл бодол гээшэ гансашье дэлхэй тушаа юрэнхы мэдээсэлнүүдые нэгэдхэн шудалһан ябадал бэшэ юм. Энээнтэй хамта тэрэмнай ангиин талаар мэдэрэгдэһэн аша туһанууд ба нангин зорилгонууд, хуули ёһоной ба абари зангай журам гуримууд, социальна түрүү бодолнууд ба гуманис ёһоной баялигууд болоно. Эдэ бүгэдэ хүнэй ажабайдалдаа ёһо гуримай хараа шугам шэлэлгые, обществодо болон өөртөө тэрэнэй хэрюусалгатайгаар хандалгые тодорхойлдог байха юм.

Совет хүнэй оюун бодолой бата үндэһэ һуурииие, эрхэтэнэй эдэбхитэй үзэл бодолые бүридүүлхэ, тэрэнэй бүхы ябуулгануудые тодорхойлхо гэһэн гол зорилгоёо ниитын эрдэм шэнжэлгэ хэзээдэшье алдаха ёһогүй.

Эрдэм техникын дэбжэлтэ хүн түрэлтэнэй техническэ арга шадалые хэмжээлэшэгүйгөөр ехэ болгоо. Энэ арга шадалай хубинууд мүнөө инженертэ, конструкторто, эрдэмтэдэ этигэн найдагдана. Эрхэ байдалай эрилтэ табихада, тэрэ тэрээнээ зүб хэрэглэжэ шадаха гү, үнэн зүб шэлэлгэ хэжэ шадаха гү?

Энэмнай бүхы асуудалнуудай гол шэнжэнь болоно. Тиимэһээ мэргэжэлтэдэй үзэл бодолой ямар байһанһаа тэрэ заатагүй дулдыдаха байна. Тиимэһээ танай хүдэлмэриһөө, нүхэдүүд, нилээд ехээр дулдыдаха болоно бшуу.

Ниитын эрдэмүүдэй багшанарай эмэ дээрэ мэргэжэлтэдые бэлдэхэ талаар ямар айхабтар ехэ харюусалга тудана гээшэб? Яажа ерээдүйн инженернүүд болон агрономууд, врачнууд болон багшанар мүнөөнэй эрдэм наукын дээдэ хэмжээгээр абаһан эрдэм мэдэсээ, мэргэжэлээ һайнаар мэдэхэ ябадалаа үзэл сурталай бата этигэмжэтэй, политическэ талаараа болбосоронги байдалтай, эрхим һайн абари зантай, социальна үүсхэл эдэбхитэй нэгэдүүлжэ шадаха байна гү — энэмнай студентнүүдтэй ябуулдаг танай һуралсалай ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэриһөө ехэтэ дулдыдаха байна ха юм.

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Манай үе саг гансашье үндэр ехэ, хатуу шанга гэжэ хэлэхэ байнаб, эрилтэнүүдые табина бэшэ, харин оюун ухаагаа харуулха, дадал шадабари болон талаан бэлигээ бодото дээрэнь хэрэглэхэ талаар урдань үзэгдөөгүй ехэ арга боломжо үгэнэ бшуу.

Шэнэ юумэ бэдэрдэг, зохёохы ёһоор хандадаг, шэнэдхэн хубилгалгын манлайда дабшажа ябаһан хүнүүдэй аша үрэтэйгөөр хүдэлхөөр, һайн һайханаар ажаһуухаар, элдэб хашалта харшалалгада орохогүйгөөр хаа хаанагүй хэрэг табигдаһан байха ёһотой. Энэмнай үйлэдбэридэшье, эрдэм наукадашье, искусствадашье, ниитын ажал ябуулгын бүхы һалбаринуудта хабаатай гээшэ.

Эрдэм-техникын эрид түргэн дэбжэлтын үедэ оюун бодолой, эрдэм ухаанай хүсэ шадал хадаа өөрынгөө уг унгяар обществын шухалын шухала, барагдашагүй нөөсэ болодог байна. Харин хурдадхалгын түүхэтэ зорилгонуудые шиидхэлгэ ехэнхидээ энэ хүсэ шадалые зүбөөр, гамтайгаар, ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэһээр дулдыдадаг юм. Тэрэниие элсүүлхэ ябадалда **дээдэ һургуулинуудай эрдэм наука** айхабтар ехэ үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй.

Дээдэ һуралсалай зургаануудта эрдэмэй нэрэ зэргэнүүдтэй бүхы эрдэмтэдэй хахадынь шахуу хүдэлжэ байнхай. Теэд эрдэм, техникын болон социальна дэбжэлтэдэ үе сагай эрилтэнүүдтэ таарама хубитаяа тэдэ оруулна гэжэ хэлэжэ болохо гү? Сэхыень хэлэбэл, үгы! Дээдэ һургуулиин эрдэм наука обществынгоо урда үшөөл ехэ үритэй байна ха юм.

Ниитын, естественнэ болон техническэ эрдэмүүдэй түлөөлэгшэдэй харилсаа холбоое бэхижүүлэнгүйгөөр манай обществын социально-экономическа хүгжэлтын комплексно, ехэ хэмжээнэй болон удаан болзорой программанууд шиидхэгдэжэ шадагдахагүй гэжэ һануулхые хүсэнэб. Үлүү олон һалбаряар, бага багаар мэргэжүүлгэ, эрдэмэй бусад һалбаринуудай түйлалтануудые тоохогүй ябадал эрдэм наукын өөрынь, тэрэ тоодо ниитын эрдэм шэнжэлгэ хүгжөөлгэдэ мүнөө нилээд ехэ һаад тойбо ушаруулна. Экономикодохи дол адли, эрдэм наукын ба һуралсалай һалбаринууд доторхи албан зургаанай илгаануудые эрид шууд усадхаха хэрэгтэй. Тиихэдээ гансашье дээдэ һургуулинуудай, академическэ болон һалбаринуудай эрдэмүүдэй хоорондо бэшэ, харин хэдэн арбаад «департаментнүүд» болон хубаарилагдаһан дээдэ һуралсалай өөрынь һалбаридашье тэрэниие усадхаха ушартай.

Эдэ бүгэдэ болон бусад асуудалнуудые зоригтойгоор табиха ба шиидхэхэ хэрэгтэй. Тиихэдээ нэн түрүүн бодото хэрэгэй аша туһа тухай анхарагдаха болоно. Тиигэбэл ниитын эрдэм шэнжэлгые шэнэдхэн хубилгалга түргөөр ябаха зэргэтэй. Тиигэбэл ниитын эрдэмүүд ажабайдалай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ, бодото байдалда дүтэ болохо зэргэтэй. Тиигэбэл ниитын эрдэм заалга аша туһа ехэтэй, ашаг үрэтэй болохо зэргэтэй.

Центральна Комитет таанадта найдана, танай хүнгэн бэшэ, обществодо тон хэрэгтэй ажалдатнай амжалтануудые хүсэнэ. Тиимэһээ үе сагай эрилтэнүүдэй хэм хэмжээндэ байхын тула шэнэдхэн хубилгаха, тиихэдээ үндэһэн хубилалта түйлаха хэрэгтэй.

Бидэнэй урда мүнөө табигдажа байгаа онсо орео, үргэн хэмжээнэй зорилгонуудые бидэ этигэл найдабаритайгаар харанабди: Бидэ эдэ бүгэдые хэхэ ёһотойбди, бидэ энээниие хэнгүй байжа шадахагүйбди, бидэ энээниие заатагүй хэхэбди!

* * *

Удаань КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь **Е. К. Лигачев** үгэ хэлэбэ. Нүхэр М. С. Горбачевой мэнэ һаяхан хэлэһэн үгэ партиин үзэл сурталай хүдэлмэридэ, зүблөөнэй саашанхи хэрэгтэ үндэһэн шухала удха шанартай байха юм гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Арад зониие үзэл сурталай-политическэ талаарнь хүмүүжүүлхэ, марксизм-ленинизмдэ научна шэнжэлгэнүүдые үргэдхэхэ, гүнзэгырүүлхэ талаар партиин XXVII съездын захяа заабаринууд энэ үгэ соо хүгжөөгдэһэн байна.

ЦК-гай апрелиин (1985 он) Пленумэй һүүлээр партиин бэелүүлһэн бүхы ажал ябуулга ажабайдалтай үзэл сурталай нягта холбоотой, үгэ болон ажал хэрэгэй бата нэгэдэлтэй байһые шууд сэхээр баталба гэжэ Е. К. Лигачев үгэеэ үргэлжэлүүлээ. Мүнөө совет общество дотор боложо байһан эрид эрьелтэ революционно удха шанартай юм. Тэрэниие бэелүүлхын тула парти болон арадай саг, нөөсэнүүд, асари ехэ хүсэлэл оролдолгонууд, совет хүн бүхэнэй эрхэтэн ёһоной эрэлхэг зориг, болбосорол хэрэгтэй. Шэнэдхэн хубилгалгые өөртөө хабаадуулха, партиин уряада ажал хэрэгээрээ харюусаха, ажалдаа үндэр үрэ дүнгүүдые түйлаха гээшэ гол шухала удха шанартай.

Революционно ниитэ нэгэн һургаал — марксизм-ленинизм совет обществодо боложо байдаг хубилалтануудай үзэл сурталай хэлбэришэгүй үндэһэ һуури мүн. Саг үргэлжэ хубилалтануудые хэжэ байха тэрэнэй арга шадабари, тэрэнэй нээһэн ниитын хүгжэлтын хуули ёһонууд энэ һургаалай шэнэдхэн хубилгахы асари ехэ хүсэн болоно. Марксизм-ленинизм бидэниие бата найдамтай арга онолоор, байгаалиие, обществые ойлгон мэдэрхэ, ухаан бодолой эбдэршэгүй бата хэрэгсэлээр зэбсэгжүүлнэ. Шэнэ общество байгуулгын теори болон ажал ябуулгын асуудалнуудые зохёолгодо манай парти, тэрэнэй теоретическэ кадрнууд ехэ габьяатай. Мүнөө үеын бодото ажал ябуулгые шэнжэлхэ талаар КПСС-эй XXVII съезд материалистическэ диалектикын арга онолые хэрэглэлгын толотомо гэршэ жэшээ харуулһан байна.

Съездын шухалын шухала тобшололнууд ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгын бүхэли тобшолол соо согсологдонхой. Бодото ажал ябуулгые ухаалан зохёолгодо марксистско-ленинскэ теориин үүргын эдэбхитэй байха бүринь социализмые нарижуулан һайжаруулга улам амжалтатайгаар үнгэрдэг байна гэжэ съезд тэмдэглээ. Энээнтэй дашарамдуулан, общество шэнжэлэлгын шанарые дээшэлүүлхэ зорилго ехэ удха шанартай болодог байна. Нүхэдүүд, манай философиин, экономикын, общество шэнжэлэлгын бүхы эрдэмэй ажабайдалай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдһээ нилээд таһархай байһан тухай ЦК-гай Политическэ элидхэл соо хэлэгдэһэн тобшололдо манай зүблөөнэй онсо харюусалгатайгаар хандаха байһыень таанад ойлгохо ёһотойт гэжэ Е. К. Лигачев саашадаа хэлэбэ.

Энэнь философидо, политическэ экономикодо, түүхын эрдэм ухаанудта түйлагдаһан амжалтануудые буруушаан арсаха гэһэн удхатай бэшэ юм аабдаа. Мүнөө дээрэ бүхыдөө ниитын эрдэм ухаанай хэрэг байдал үе сагай эрилтэнүүдтэ огто харюусанагүй бшуу. Удхагүй байлга, хүн бүхэнэй ойлгожо, мэдэжэ байһан юумые тодорхойлолго, шэнэ юумэнһээ айлга ба хуушанай ёһо баримталалгын эдэ бүгэдэндэ үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэжэ байһаниинь харамтай. Эрдэм ухаанай коллективүүдтэ олохон ушарта бүлэг бүлэг болохо, нэгэ нэгэеэ магтаха, һаахаруулха, эрдэм наукада өөрөө ямар һуури эзэлдэг байһандаа шүүмжэлхы ёһоор хандахагүй ябадал үшөөл дайралдаһаар. Хубилалтануудые хэхын орондо заримдаа уряанудые хаяха, политическэ шууяа гаргаха ушар үзэгдэдэг байна.

Ниитын эрдэмүүдэй дутуу дунданууд тухай хэлэхэ зуураа, КПСС-эй ЦК-гай секретарь философиин мүнөөнэй байдалда ехэ анхарал хандуулһан байна. Энэ агуу эрдэм ухаан нэгэ зарим эрдэмтэдэй оролдолгоор мүнөө дэлхэйн бодото байдалһаа, бүгэдэнһөөл һаа, үлүүгээр холодоо ха гэжэ тэрэ хэлээ. Үргэн олониитын ухаан бодолые хүлгөөхэ, хүн зондо ойлгосотой, һонирхолтой философиин хүдэлмэринүүд манайда тон үсөөн байна. Эрдэм-техникын революциин гол шухала асуудалнуудай үргэн ехэ комплексын талаар гүн гүнзэгы шэнжэлгэнүүд үсөөн зандаа. Социологическа шэнжэлгэнүүдэй теори болон практика үе сагай эрилтэнүүдһээ нилээд ехээр гээгдэнэ. Научна коммунизмын теориие хүгжөөхэ хэрэгүүдэй байдал энээнһээ һайн бэшэ. Энэ эрдэм ухаан хадаа өөрын уг унгиһаа ажабайдалаар, тэмсэлэй абьяасаар дүүрэн байха, коммунизм байгуулгын эгээл түрүү зэргэнүүдые өөрынгөө үзэл сурталаар гэрэлтүүлхэ ёһотой ха юм. Энээнэй орондо, эндэ ехэнхидээ хүсэл эрмэлзэлгүй ухаан бодол, эрхэтэнэй эрэлхэг зориггүй байһан ушар үзэгдэдэг байна. Энээнгүйгөөр ёһотой эрдэмтэ байдаггүй ха юм. Мүн тиихэдэ совет обществын хүгжэлтын орёо шухала асуудалнуудай шэнжэлгэ хэхэ хүсэл заримандаа байдаггүй.

Түүхын-партийна шэнжэлгэнүүдэй мүнөөнэй байдал горитой ехээр бидэнэй һанаа зобооно. Түүхын олон үйлэ хэрэгүүдые юрэнхылэн зурагалга, тэрэнэй хуудаһануудые шата шатаарнь миин лэ буулган бэшэлгэ энэ эрдэм ухаандахи байдалда муу нүлөө үзүүлнэ. Ленинэй партиин түүхэ, тэрэнэй гайхамшагта ажал ябуулагшадай, эгээл һайн һайхан нангин зорилгонуудай түлөө тэмсэлдэ бүхы һанаяа зорюулһан хэдэн миллион коммунистнуудай түүхэ ехэнхидээ хооһон хубхай дурдалга болоно, түүхын талаар олон номууд болон статьянууд уран хурсаар бэшэгдэдэггүй байдаг, тиимэһээ үргэн уншагшад тэдэниие хэрэглэдэггүй гээшэ. Эрдэм мэдэсын энэ һалбариин хүгжэлтын түлөө харюусалгатай эмхи зургаанууд болон организацинууд, нэн түрүүн Марксизм-ленинизмын институт, эндэ суглараһан шухала асуудалнуудые гүнзэгыгөөр хаража үзэхэ, тэдэниие шиидхэхэ ёһотой болоно.

Урдамнай ехэ ажал байна, тэрэниие амжалтатайгаар шиидхэхын түлөө ниитын эрдэм шэнжэлэгшэдэй коллективүүдтэ ухаан бодолой эрид шанга хүдэлмэриин ба бэдэрэлгын оршон байдал заатагүй байгуулха хэрэгтэй. Энээндэ хүргэхэ үнэн сэхэ зам гэхэдэ, тааруу зохид эрхэ байдалда үнгэргэгдэхэ зохёохы зүбшэн хэлсэлгэнүүд болоно. Эдэ эрдэм ухаанай түйлалтануудые улам үргэдхэхэ ашаг үрэтэй онол арганууд болохо ёһотой бшуу. Һанал бодолоо зүбшэлгын үндэр соёл болбосорол хадаа элдэб нэрэ зүүлгэхэ, социализмһаа холодоһон хэбэртэйгээр зариманиие зэмэлхэ ябадалтай эбсэшэгүй байдаг. Иимэ бүхы ябуулганууд бодото эрдэм ухаанда, бодото зохёохы һанаан бодолдо, бодото марксизмда ямаршье хабаагүй байна ха юм. **«...марксист хадаа бодото байдалые, үнэн зүб ажабайдалай ёһото баримтануудые хараадаа абаха, харин үнгэрһэн үдэрэй теориие баримталха ябадалаа үргэлжэлүүлхэ ёһогүй гэһэн арсашагүй үнэн сэхэ бодомжые хүн бүхэн ойлгохо ёһотой...»** гэжэ В. И. Ленин бэшэһэн байна. Энээндэ тон адляар, манайшье үедэ эрдэмтын партийна хараа бодол хадаа тогтонижоһон хараа бодолнуудтай зүбшэн таараха шадабаряар бэшэ, харин общество дотор хэрэгтэй болоһон хубилалтануудые эрдэм ухаанай үндэһөөр харуулха тэрэнэй арга шадалаар, бодото дээрэ социализмые бэхижүүлхэдэ туһа хүргэхөөр эрид шиидэнги байлгаар тодорхойлогдохо ёһотой. КПСС-эй XXVII съездын уг удха болон шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, ниитын эрдэмүүдые шэнэдхэн хубилгаха ябадал хадаа орёо бэрхэшээлтэй, олон талын зорилго мүн болоно. Тиигэбэшье тэрэниие шиидхэхэ хэрэгтэй, тиихэдээ хойшолуулангүй. Энээнэй тулада общество дотор политическэ ба үзэл сурталай арга нүхэсэлнүүд байгуулагданхай.

Саашань үгэ доторнь орон дотор тогтонижоһон дээдэ ба тусхай дунда һуралсалай гуримые шэнэдхэн хубилгалгын асуудалнууд хаража үзэгдэһэн байна. Шэнэ общество байгуулгада дээдэ һургуулиин түйлаһан амжалтанууд бүгэдэ ниитэдэ мэдээжэ гэжэ онсолон тэмдэглэгдээ. Гэбэшье һүүлэй үедэ тэрээндэ хүгжэхэгүй үзэгдэлнүүд олон болоо, мэргэжэлтэдые бэлдэлгэдэ юрэнхы тоогоор сэгнэхэ ябадал гол һуури эзэлээ. Багшанарай коллективүүдтэ бэлиг шадабаритай залуушуулай орохо ябадал һулараа. Иимэ байдал манай орондо эбсэшэгүй. Тэрэшэлэн дээдэ һургуулинуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ өөһэдтэнь иимэ байдал мүн лэ эбсэшэгүй болонхой. «Орон дотор дээдэ ба тусхай дунда һуралсалые шэнэдхэн хубилгалгын гол шэглэлнүүдэй» КПСС-эй ЦК-гай проект гансашье дээдэ һургуулинуудай коллективүүдтэ бэшэ, харин бодото дээрээ хаа хаанагүй зүбшэн хэлсэгдээ. Олон тоото дурадхалнууд болон текстдэнь нэмэлтэнүүд КПСС-эй ЦК-да, СССР-эй Минвузда, түбэй хэблэлнүүдэй редакцинуудта ороһон байна. Проектые эсэстэнь хүргэхэ үедэ тэдэнэй ехэнхи хубинь хараада абтаа. Дээдэ һургуулиие шэнэдхэн хубилгаха тухай партиин гол документ хадаа хамтын ухаан бодолые, совет хүнүүдэй ажабайдалай дүй дүршэл ба этигэл найдабаринуудые нэгэдһэн, гүйсэд элирхэйлээ гээд хэлэжэ болоно.

Мүнөө эхилһэн шэнэдхэн хубилгалгын гол уг зорилго гэхэдэ, арадай ажахыда тэдэниие хэрэглэлгые һайжаруулха ябадалтай нягта холбоотойгоор мэргэжэлтэдые бэлдэхэ, шэнээр һургаха, мэргэжэлынь дээшэлүүлхэ гуримай ашаг үрые үндэһөөрнь дээшэлүүлгые хангаха хэрэг болоно.

Һурахын, үнэн зүб юумые ойлгохын тула, шэнэ эрдэм мэдэсэ абахын тула шэн зоригтой, гүнзэгы ехэ хүдэлмэриин оршон байдал манай университедүүдтэ, институудта хододоо байха ёһотой. Залуушуулые түүхээр, парти болон арадай алдар суута ёһо заншалнууд дээрэ хүмүүжүүлхэ гээшэ мүнөөнэй эрхэ байдалда айхабтар ехэ удха шанартай болоно. Бидэ бүгэдэ хүн зоной бүхы бүлэгүүдэй зүгһөө үнгэрһэн сагаар, тэрэнэй һургаал хэшээлнүүдээр улам ехээр һонирходог боложо байһанай гэршэнэр гээшэбди. Гэбэшье үнгэрһэн сагые бодомжолхо ябадалай үзэл сурталай тодо харааһаа эхитэй байхань тон шухала.

Залуушуулые, студентнэрые атеис ёһоор хүмүүжүүлгые һайжаруулха асуудалнууд дээрэ Е. К. Лигачев тогтоһон байна. Атеистическэ пропагандын, бурхан шажанда шүтэгшэдтэй ябуулагдадаг хүдэлмэриин шэнэ хандалганууды, шэнэ арга замууд болон онол арганудые бэдэрэлгээ бидэ үргэлжэлүүлхэ ёһотойбди. Эдэ бүхы зорилгонуудые шиидхэлгэдэ дээдэ һургуулинуудай ниитын эрдэм шэнжэлэгшэд ехэ үүргэ дүүргэхэ аргатайшье, ёһотойшье гээшэ.

Дээдэ һургуулиие шэнэдхэн хубилгалга ниитын эрдэмүүдэй кафедрануудта эгээл сэхэ хабаатай байна. Тэдэ өөрынгөө хүдэлмэриие яажа, али талаар шэнэдхэн хубилгаха ёһотойб? Энэ табигдаһан асуудалда харюусаха зуураа, бүхыдөө дээдэ һургуулинуудта ниитын эрдэмүүдые шудалха гурим байгуулагданхай гэжэ Е. К. Лигачев хэлэбэ. Тэрээнһээ арсаха тухай эндэ хэлэгдэнэгүй. Шэнэдхэн хубилгалга гээшэмнай нэн түрүүн һуралсалай шанар, тэрэнэй ашаг

(Эхин. Түгэсхэлынь 2-дохи шуһа

БАТА ҮЗЭЛ БОДОЛТОЙ ХҮНҮҮДЫЕ ХҮМҮҮЖҮҮЛХЭ

[Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта].

Үрые үндэһөөрнь һайжаруулха гэһэн удхатай. Энээнике түйлахын тула, нэгэдэхеэр, эрдэм заалгые манай бодото ажал ябуулгада шууд оруулха, социализм тухай бэлэхэнээр бододог ушарнуудые лекци болон семинарнуудай һургаалһаа усадхаха хэрэгтэй.

Хоёрдохёор, эрдэм заалгын үзэл сурталай-теоретическэ, һуралсалай-методическа хэмжээе дээшэлүүлгэ хадаа шэнэдхэн хубилгалгын гол асуудал болоно. Шэнэ учебнигүүд бэлдэхэ хэрэг мүн лэ томо асуудал. Мүнөө байһан учебнигүүд өөрынгөө болзорые хүсөөгөө. Мүнөө философиин, политическэ экономиин, научна коммунизмын талаар дээдэ һургуулинуудай учебнигүүдэй бэшэхэ конкурс ябажа байна. КПСС-эй түүхын учебник бэшэхэ конкурс соносхогдохоор хараалагдана. Шэнэ учебнигүүд хадаа мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ гүйсэд дүүргэн тааралдаха, нийтын эрдэмүүдые зааха ябадалые шэнэдхэн хубилгалгын зорилгонуудта харюусаха ёһотой.

Гурбадахяар, шэнэдхэн хубилгалга гээшэмнай кафедрануудай эрдэм-шэнжэлгын хүдэлмэрие али болохоор эдэбхижүүлхые гэһэн удхатай. Тусхай шэнэлэлтэй түсэблэлгые кафедрануудай эрдэм-шэнжэлгын хүдэлмэридэ бүри үргэнөөр хэрэглэхэ, эрдэм наукын дээдэ һургуулинуудай һэлбэриин өөрын арга боломжонуудые һайнаар ашаглаха хэрэгтэй. Дээдэ һургуулинуудай эрдэм ухаанда һаад ушаруулдаг элдэб һэнээнһаа абтаһан заабаринууд, захиралтанууд, дурадхалнууд гэхэ мэтые бүрин гүйцэд усадхаха ёһотой. Хэлэнэн үгэ дотор Дээдэ болон тусхай дунда һуралсалай министерство шүүмжэлэгдэһэн байна. Тэрэнэй аппарат албан хойрог ябуулгануудые эрхилэгшэдэй нэгэн болоно ха юм.

Энэ ябуулгые партийна зүгһөө хүтэлбэрилгын шанарһаа дээдэ һургуулиие шэнэдхэн хубилгаха хэрэгэй амжалта, нийтын эрдэмүүдэй кафедрануудай хүдэлмэри шиидхэхы ёһоор дулдыдаха байна гэжэ Е. К. Лигачев хэлээ. Дээдэ һургуулинуудай парторганизацинууд мүнөө 375 мянганһаа дээшэ коммунистнуудые нэгэдүүлнэ. Тэдэнэй дунда 112 мянга шахуу студентнүүд. Энэмнай ехэ хүсэн болоно бшуу. Тиигэбэшье бүхыдөө дээдэ һургуулинуудые, илангаяа нийтын эрдэмүүдэй кафедрануудые, партийна талаһаа хүтэлбэрилгын хэм хэмжээе эрид шууд дээшэлүүлхэ хэрэгтэй.

Профессорско-багшанарай кадрнуудые шэлэн ололго, тааруулан табилга ба хүмүүжүүлгэ — партийна хүтэлбэрилгын гол шухала шата мүн. Багшын соёл болбосоролой, үзэл сурталай-политическэ ба абари зангай шэнжэ шанар хадаа бүхы һуралсалай-хүмүүжүүлгын ябуулгануудта шиидхэхы удха шанартай юм.

Залуу студентнэрые хүмүүжүүлгэдэ манай хүтэлбэрилхы кадрнууд, партиин обкомууд болон горкомуудай секретарьнар, министрнүүд, партийна, ажахын, совет бусад хүдэлмэрилэгшэд бүри үргэнөөр, эдэбхитэйгээр хабаадаха зэргэтэй. Энээндэ сагаа гамнаха хэрэггүй. Юуб гэхэдэ, эндэ манай ороной ерээдүй тухай, саашадаа ажалша коллективүүдые толгойлхо, тэдэнээр дамжуулан, партийна политикые, марксистско-ленинскэ үзэл сурталые бидэнэй бэелүүлхэ хүнүүд тухай эндэ хэлэгдэнэ ха юм.

Мүнөө үедэ дээдэ һургуулинуудай нийтын эрдэм шэнжэлэгшэдые бүридүүлгэдэ шиидхэгдэхээр болоһон үсөөн бэшэ асуудалнууд сугларанхай. Багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ гуримые саашадань нарижуулан һайжаруулха тухай ЦК-гай шиидхэбэри бүрин хүсэдөөр дүүргэгдөөгүй. Мүн бусадшье асуудалнууд бии. Жэшээнь, нийтын эрдэмэй таба мянга шахуу багшанар мүнөө университедэй эхин эрдэм һургуулигүй байна. Гэхэтэй хамта бүхыдөө орон доторнай нийтын эрдэмэй мэргэжэлээр университедүүдые дүүргэгшэдэй оройдоол хахадынь өөрынгөө мэргэжэлээр хүдэлхэ аргатай бшуу. Нийтын эрдэмэй факультедүүдтэ студентнэрые абаха хэрэгые һайжаруулха ёһотой.

Дээдэ һургуулинуудта, багшанарай дунда шүүмжэлэл, өөрыгөө шүүмжэлэлгэ, олониитэдэ мэдээсэлгые хүгжөөлгэдэ партийна организацинууд онсо анхарал хандуулха ёһотой. Эндэ иимэ ябадал зогсоогдонхой гэжэ хэлэлтэй. Партиин XXVII съезд иигэжэ соносхоо бэлэй: нэгэшье организаци, нэгэшье хүтэлбэрилэгшэ хиналтын газаа тээ, шүүмжэлэлгын газаа тээ байха ёһогүй. Энэ гол ёһые хазагайруулга юундэ хүргэнэб гэжэ уласхоорондын харилсаануудай институдай болон Дипломатическа академиин жэшээ харуулна. Асуудалнуудые бүлэг хүнүүдэй шиидхэхэ ябадал, кадрнуудые шэлэхэдээ, түрэлхидөө оруулха, билдагуушалха ба үнэн сэхээр хөөрэлдэхэгүй ушар, коллективэй зүб һанамжануудые тоохогүй ябадал — эдэ бүгэдэ МГИМО-до ба академидэ хангалтагүй нилээд ехэ муу үзэгдэлнүүдые үүсхээ. Эсэсэй эсэстэ институдай ба академиин коммунистнууд өөһэдынгөө хүтэлбэрилэгшэдһээ арсаһан, харин институдай ректорые партиһаа гаргаһан байха юм. Дээдэ һургуулинуудые партийна талаһаа хүтэлбэрилгые һайжаруулхын тула дээдэ һургуулинуудай партийна эхин организацинуудай хүдэлмэрие эдэбхижүүлхэ гээшэ тон шухала удха шанартай болоно. Энээнгүйгөөр шэнэдхэн хубилгалгын зорилгонуудые шиидхэжэ, нийтын эрдэмүүдые зааха ябадалые дээшэлүүлжэ шадахагүй байнабди. Имагтал партийна эхин организацинууд шэнэдхэн хубилгалгын бүхы ябасые өөрынгөө хиналта доро байлгаха, дээдэ һургуулинуудай коллективүүдэй ажабайдалда демократическа, өөрыгөө хүтэлбэрилхэ ябуулгануудые үргэдхэхэ, комсомолой болон профсоюзай организацинуудай үүргэ дээшэлүүлхэ, дээдэ һургуулиин эрдэмэй ба багшанарай бүхы кадрнуудай марксистско-ленинскэ бэлэдхэлые һайжаруулга түйлахa, тиихэдэ нийтын эрдэмүүдэй кафедрануудай үүргэ үргэхэ ёһотой болоно.

Дээдэ һургуулиин хэрэглэмжэдэ гүрэн горитой ехэ мүнгэ зөөри һомолно гэжэ үгынгөө түгэсхэлдэ Е. К. Лигачев онсолон тэмдэглэбэ. Тиигэбэшье бүхы шэнэдхэн хубилгалгые гансал энээнэй аргаар ябуулха гээшэ буруу хэрэг болохо.

Дээдэ һургуулиие шэнэдхэн хубилгалгые мүнөө бидэндэ бии байһан бүхы юумэндэ нарин нягта гурим тогтооһонһоо, гүрэнэй табиһан даабаринуудые заатагүй бэелүүлгэһээ эхилхэ шухала.

Нийтын эрдэм заагшадта мүнөө эхилһэн һуралсалай жэл хадаа студентнэрэй болон һурадаг залуушуулай, профессорско-багшанарай коллективүүдэй КПСС-эй XXVII съездын материалнуудые шудалалгын түрүүшын жэл болоно.

Съездын документнүүд дотор-хи хараа бодолнуудай бүхы баялигые, зорилгонуудай үргэн ехэ хэмжээе манай ороной залуу үетэндэ хүргэн нэбтэрүүлхэһээ шухала зорилго үгы гэшэ. Съездын шиидхэбэринүүдэй эрид эрьелтэ хэхэ шадалтай шэнэлхы гүнзэгы түхэл маягые, тэдэнэй манай партиин ажал ябуулгын марксистско-ленинскэ үндэһэн ёһо гуримуудтай үе үнгяараа холбоотой байһые, нийтын хүгжэлтэдэ ерээдүйн коммунис зорилгонуудые бэелүүлгэдэ тэдэнэй асари ехэ түүхэтэ удха шанарые этигэмээр дэлбэлэн харуулха шухала. Съездын үзэл һургаалнуудые нэбтэрүүлгэ, шудалалга болон бэелүүлгэ хадаа вузуудай нийтын эрдэм заагшадай эгээн гол шухала хэрэг болоно, энээндэ нийтын эрдэм заадаг багша бүхэн өөрынгөө багшын бэлиг шадабарие, эрдэм мэдэсээ болон хүсэ шадалаа зорюулха уялгатай.

«КПСС-эй XXVII съезд болон нийтын эрдэмэй кафедрануудай зорилгонууд» гэһэн элидхэл СССР-эй дээдэ болон тусхай дунда һургуулиин министр **Г. А. Ягодин** хэбэ. Дээдэ һургуулиие хүгжөөхэ тухай эрилтэ ехэтэй анхарал оролдолгынь түлөө КПСС-эй Центральна Комитедтэ баяр баясхалан хүргөөд, нийтын эрдэм заалгые үндэһөөрнь һайжаруулха, марксистско-ленинскэ эрдэм һургаалые хүгжөөхэ талаар харюусалгатай шанга хүдэлмэри ябуулха эрилтэ үе саг табина гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха гэһэн партиин XXVII съездын зохёон баталһан хараа шэглэлые бэелүүлгэ нийтын ажабайдалай бүхы һалбаринуудые, тэрэ тоодо дээдэ болон тусхай дунда һургуулиие, гүнзэгыгөөр шэнэдхэн хубилгаха эрилтэ табина. «Орон доторхи дээдэ болон тусхай дунда һургуулиие шэнэдхэн хубилгалгын гол шэглэлнүүд» гэһэн КПСС-эй ЦК-гай проект һуралсал, эрдэм болон үйлэдбэрие нэгэдхэлгые, арадай ажахын һалбаринуудтай дээдэ һургуулиин харилсаануудай шэнэ ёһо гуримуудта оролгые, студентын өөрыгөө даагаад хүдэлэлгые, тэрэнэй зохёохы арга шадабарие хүгжөөлгые, шэлэһэн мэргэжэлдээ, социалис Эхэ оронойнгоо эрхэтэн боложо болбосоролгодоо тэрэнэй харюусалгаяа мэдэржэ хандаха заншалые бүридүүлхые хараална.

Дээдэ һургуулиие шэнэдхэн хубилгалгын түлөө нийтын эрдэмэй кафедранууд партиин үмэнэ онсо харюусалгатай, шэнэдхэн хубилгалгын теоретическэ асуудалнуудые зохёолгодо эдэбхитэйгээр хабаадаха гээшэ дээдэ һургуулида нийтын эрдэм заагшадай уялга мүн болоно. Нийтын эрдэм заадаг багшанар дээдэ һургуулинуудта хэрэг бүтэмжэтэйгээр шиидхэлгын, эрид шанга эрилтын, үгэ хэрэг хоёрой хоорондохи нэгэдэлэй, нүхэд ёһоной шүүмжэлгын, бэе бэедээ туһалалсалгын оршон байдалые — бии байгаа дутагдалнуудые түргэнөөр, ашаг үрэтэйгөөр зайсуулха арга олгохо сэдьхэл бодолой тэнюун байдалые зохеохо, XXVII партийна съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө тэмсэлые үргэнөөр ябуулха аргатайшье, уялгатайшье дээдэ һургуулинуудай партийна организацинуудай түрүү отряд байха зэргэтэй.

Нийтын эрдэм заалгада гол шухалань — тэрэнэй шанарынь гээшэ. Эрдэм заалгын удхые зохёохы ёһоор шэнэлхэ, методикодонь үзэгдэдэг байгаа ёһо дүүргэлгын, политическэ талаар таарамжатай оршон байдалые сахилга болон һайрхалгын хуушарһан үбшэние зайсуулха эрилтэ табигдана. Һуралсалай программануудай удхые болон дээдэ һургуулиин методическа арга боломжонуудые горитойгоор шэнэлэлгэ мүнөө хүдэлмэриин гол зүйлынь болоно. Марксистско-ленинскэ һургаалые бүхы дээрэнь шудалалгын хэмжээе, тэрэниие бүридхэхы хубинуудай өөһэд хоорондоо нэбтэрэнги нэгэдэлые, КПСС-эй түүхэтэ дүй дүршэлые болон мүнөө үеын хубисхалта ажал ябуулгыень шудалалгые хангаха шухала. Революционно һургаалые бүхы дээрэнь амжалтатайгаар шудалалгада марксизм-ленинизмээр гүрэнэй экзамен үгэдэг болохо гурим туһа болохо. Энэнь дээдэ һургуули дүүргэгшэдэй үзэл сурталай-теоретическэ болон нийтэ-политическэ талаараа бэлэдхэлгые мүнөөнэйхидэ орходоо бүри үргэнөөр харуулха арга олгохо аргатай. Нэмэл конкурснуудай дүнгүүдээр СССР-эй Минвуз Политиздаттай сугтаа 1988 ондо философеор, политическэ экономеор, научна коммунизмаар учебнигүүдые хэблэхээр түсэблэнхэй.

Нийтын эрдэм заалгын шанарые дээшэлүүлгэдэ бусад эрдэмүүдтэй болон тусхай дисциплинэнүүдтэй тэрэнэй холбоое гүнзэгырүүлгэ горитойхон арга нөөсэ болохо гээд элидхэл дотор хэлэгдээ. Регион дотор боложо байгаа хэрэгүүд тухай, нютагай партийна, совет эмхинүүдэй шиидхэжэ байгаа асуудалнууд тухай нийтын эрдэм заадаг багшанарта мэдээсэжэ байха системэ мүнөө болотор баталагдаагүй байһаар.

Багшанарай мэргэжэлэйнгээ талаар ургалтын гол нүхэсэл болохо эрдэм шэнжэлэлгын ажал ябуулгада гүнзэгы шэнэдхэн хубилалга эхилээ. Тодорхой социально-экономическа болон үзэл сурталай хүмүүжүүлгын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ вузуудай нийтын эрдэм заагшадай хабаадалга һүүлэй үедэ эдэбхижээ.

Шэнэдхэн хубилгалга студентнүүдые үзэл сурталай-политическэ, ажалай, жаяг заршамай болон уран һайханай талаар хүмүүжүүлгые эрид һайжаруулха эрилтэ табина гэжэ тэмдэглээд, энэ олон шэглэлтэй хүдэлмэридэ нийтын эрдэмэй кафедранууд улам эдэбхитэйгээр хабаадаха зэргэтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Студентнүүдтэ һуралсалайнгаа шанарай түлөө харюусалга хүмүүжүүлхэ, эрид шанга эрилтын оршон байдал тогтоохо гээшэ — тэдэнэй зорилго.

Үе сагаймнай эрид хубилалтын түхэл маяг, дэлхэйн хоёр системын зүрюу байдал студентнүүдые үзэл сурталай талаар хүмүүжүүлгые али болохоор шангадхаха, тэдэнэй политическэ һэримжые дээшэлүүлхэ эрилтэнүүдые табина. Ерээдүйн мэргэжэлтэн бүхэн тон тодорхой ангиин тала бариха ёһотой гэһэн зорилго нийтын эрдэмэй кафедрануудай үмэнэ мүнөө үедэ хэзээ хэзээнэйхиһээ хурсаар табигдана.

Дээдэ һургуулида һурагшадай политическэ болон абари заншалай талаар соёл болбосоролые бүридүүлхэ асуудалнуудта тогтоходоо, Эхэ оронойнгоо үнгэрһэн түүхые шудалалгын, атеис хүмүүжүүлгын, хүнэй сэдьхэл бодолой талаар эрилтэнүүдые хүгжөөлгын, элүүр энхэ соёл болбосоролто ажабайдалай гурим, ёһо заншалнуудые батадхан нэбтэрүүлгын шухала байһан тухай асуудалнуудта анхарал хандуулба.

Нийтын эрдэмэй кафедрануудай хүдэлмэрие шэнэдхэн хубилгалга болон шанарыень һайжаруулга нэн түрүүн кадрнуудһаа дулдыдаха гээд тэмдэглээд, түгэсхэлдэнь элидхэлшэ иигэжэ хэлэбэ: Шэнэдхэн хубилгалгын гол шатанууд тодорхойлогдонхой. Энэ ажамидарапта хэрэгтэ өөрынгөө һуури олохо гээшэ коммунист бүхэнэй, эрхэтэн бүхэнэй уялга мүн.

Удаань элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ.

* * *

Шэнэдхэн хубилгалга дээдэ һургуулида бүрилдэһэн хүсэ ехэтэ, оюун бэлигтэ арга боломжонуудта хабаатай, зохёохы ажал хүдэлмэридэ бодото үргэн харгы зам нээхэ зэргэтэй. Энээниие бэелүүлбэл, бидэнэй үмэнэ партиин табиһан асуудалнуудые бүри эршэтэйгээр шиидхэхэ байнабди гэжэ Воронежско университедэй научна коммунизмын кафедрые даагша **В. С. Рахманин** хэлээ. Педагогическа ухаан бодол ленинскэ үнэн сэхэ байдалай ёһо гуримуудта үндэһэлэн шэнэлэн хубилгагдаха ёһотой гэжэ тэрэ һанамжалба. Эрдэм шэнжэлэлгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ асуудалнуудта үгэ хэлэгшэ онсо анхарал хандуулаа.

Нийтын эрдэмэй кафедрануудай хүдэлмэрилэгшэдые социально-экономическа хүгжэлтын гол шухала асуудалнуудые зохёон шиидхэлгэдэ үргэнөөр хабаадуулдаг тухай жэшээнүүдые КПСС-эй Свердловско обкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. В. Петров** дурдаба. «Ажалай болон нийтын журамда — коллективэй лаб хангалта» гэжэ Северскын металлургнуудай эхилһэн хүдэлөөн гурбан табан жэлэй туршада бата найдамтай һуурияа олонхой гэжэ тэрэ хөөрэбэ. Имагтал тэрэниие мэдэрэн баримталһанай ашаар металлургнууд болон эрдэмтэд түсэбүүдээ эрэлхэг зоригтойгоор, хамтын ухаан бодолоор бэелүүлдэг болонхой.

Дээдэ һургуулида багшалалгын мүнөө үе сагай байдал хүн бүхэнэй зохёохы хүдэлмэридэнь туһалхаһаа байха зарим ушарта өөрөө гүнзэгыгөөр бодомжолходонь һаад тойбо татадаг гэжэ Москвагай энергетическэ институдай философиин кафедрые даагша **Г. С. Арефьева** тэмдэглэбэ. Энэ хадаа нэн түрүүн теориин ажабайдалһаа, тэрэнэй бодото асуудалнуудһаа таһаржа, ажал хүдэлмэридэ ёһо тэдыгээр баримталагдадаг онол аргануудһаа үндэһэтэй.

Хурдадхалгын холын хараата зорилгонуудай теори болон тэдэниие бэелүүлгэ, ажабайдалаймнай бүхы һалбаринуудые шэнэдхэн хубилгалга, социальна политикын, демократиин болон өөрыгөө хүтэлбэрилгын асуудалнууд, хүнэй зохёон байгуулхы үүргэ болон удха шанар, мүнөө үе сагай оршолонто байдалай гол үйлэ хэрэгүүд болон зүрилдөөнүүд — эдэ олон асуудалнуудта «Коммунист» журналай ажал ябуулга зорюулагдана гэжэ тэрэнэй главна редактор **И. Т. Фролов** тэмдэглэбэ. КПСС-эй ЦК-гай «Коммунист» журнал тухай» тогтоолые бэелүүлхэ талаар хэмжээ ябуулгануудай комплексно түсэб зохёоходоо, редакци хүдэлмэриингөө түхэл маягуудые, онол аргануудые шүүмжэлхыгээр шэнжэлжэ, ажалшадай, эрдэмтэдэй, зохёохы ажалтанай коллективүүдтэй, уншагшадтай сэхэ, түргэн холбоотой болохоор хараална.

Зүблөөндэ хабаадагшадай хэлэһэн үгэнүүд дотор дээдэ һургуулиие шэнэдхэн хубилгаха хэрэгые партиин зүгһөө хүтэлбэриие шангадхалгын, эрдэмэй түйлалтануудаар үндэһэлһэн ухаан бодолые бүридүүлгын, залуушуулай эрхэтэн ёһоной эдэбхиие хүгжөөлгын, һуралсалые бодото байдалтай холбоое бэхижүүлгын асуудалнууд зүбшэгдөө.

Зүблөөн хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

(ТАСС).

ТОДОРХОЙ ТУҺАЛАМЖА

Сутайн совхозой ороohоной тоог дээрэ эдэ үдэрнүүдтэ ехэл хүлгөөтэй. Эндэ оруулагдаһан ороohо тарян богони болзорто сэбэрлэгдэжэ, хатаагдажа, хэдагалагдаха ёһотой бшуу. Манай эндэ ерэхэдэмнай, энэ жэлэй ургасые хиидхэжэ, сэбэрлэжэ байһан һургуулиин үхибүүд ехэл туха сүлөөгүй ажаллажа байба. Ороohо хиидхэдэг хэдэн машинын хүнхинөөн ойро зуурашье замханагүй. Нэгэ түхеэрэлгын хажууда хүдэлжэ байһан залуушуулда дүтэлбэбди.

— Манай дунда һургуулиин һурагшад хэшээлэйнгээ һүүлээр эндэ ерэжэ, түрэл ажахыдаа туһалалсажа ябана. Бидэ сентябриин эхинһээ тоог дээрэ ходо хүдэлжэ байнабди. Үдэр бүхэндэ гурбан классай һурагшад ээлжээлэн ерэдэг юм. Мүнөө 6—8-дахи классуудай һурагшад ажаллана,— гэжэ Сутайн дунда һургуулиин математикын багша С. Д. Будаева хэлэбэ.

— Үхибүүд эдэ техникэ өөһэдөө хүдэлгэдэг юм гү?— гэжэ гайхаһандаа асуубаб. Юуб гэхэдэ, ойро тойрон бэшэ ажал хэжэ байһан хүнүүдые харабагүйб.

— Үгы даа. Бидэ багшанар ороohо сэбэрлэдэг түхеэрэлгэез өөһэдөө хүдэлгэдэгбди. Тиигэдшье эндэ тоогой хүдэлмэрилэгшэд ажаллалсадаг юм,— гэжэ Соёлма Доржиевна харюусаа һэн.

Һургуулиин һурагшад машина бүхэндэ 10—10-даар таранхай хүдэлнэ. Эдэнэртэй суг ерэһэн багшанар үхибүүдтэ юу хэхыень, хайшан гээд ажаллахыень заажа үгэнэ, оньһон түхеэрэлгыень хүдэлгэнэ.

Хүбүүд, басагад ехэл хүхюутэй, урматайнууд энэ жэлэй таряа хиидхэн сэбэрлэжэ байгаа һэн.

Эндэ ажаллажа байһан бэшэ хүнүүдтэй уулзабагүйбди. Бэшэниинь үдынгөө хоол эдихээ гэр гэртээ тараһан байба.

Иигэжэ һургуулиин һурагшадай түрэл ажахыдаа туһалжа байһандань досоогоо баярлаа һэм.

Д. ДОНДОКОВ.

Мухар-Шэбэрэй район.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: багша С. Д. Будаева һурагшадайнгаа дунда; һурагшад ороohо хиидхэжэ байна.

Н. ДРИГЕНОВЭЙ фото.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум[...]

РСФСР-эй АГРОПРОМЫШЛЕННА КОМПЛЕКСЫН ПРЕДПРИЯТИНУУД БО[...] ДЭЙ КОЛХОЗНИГУУДЫЕ, ХҮДЭЛМЭРИШЭД БОЛОН МЭРГЭЖЭЛТЭДЫЕ [...] ДЕН, МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ болон бүйлуулха талаар түсэбтэ [...] хи табан жэлэй даабаринууд болон абаһан социалис уялгануудаа дүүргэ[...] амжалтануудайнь түлөө шагнаха:

Буряадай АССР-һээ

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН III ШАТЫН ОРДЕНООР

Попов Виктор Александровичые — Хойто-Байгалай районой «Ангарский» совхозой мал адуулагша.

Протасов Федор Иосифовичые — Хяагтын районой «Уладыйский» совхозой мал адуулагша.

Раднаев Даши Эрдынеевичые — «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй Захааминай ажахынууд хоорондын нүүдэл оньһожоруулагдамал колоннын модошо дархан.

Рачинский Владимир Руслановичые — Хориин районой Хүрбын совхозой механизатор.

Русина Любовь Александровнае — Тарбагатайн районой «Восход» колхозой һаалишан.

Рязанова Вера Матвеевнае — Улаан-Үдын һүнэй комбинадай аппаратчица.

Самохина Людмила Петровнае — Хойто-Байгалай районой «Северный» совхозой һаалишан.

Селезнева Татьяна Михайловнае — Баунтын районой Ципиканай совхозой һаалишан.

Сиратова Галина Батуевнае — бройлерно мяха үйлэдбэрилхэ талаар Загарайн нэгэдэлэй оператор.

Сорока Евгения Даниловнае — Улаан-Үдын пиво нэрэлгын заводой холодильна түхеэрэлгэнүүдэй машинист.

Соседенко Леонид Леонидовичые — Улаан-Үдэ хотын Заречнэ автотранспортна предприятиин автомобилиин жолоошон.

Суворова Антонина Алексеевнае — Кабанскын районой «Кабанская» гэжэ шубуунай фабрикын тугалшан.

Третьяков Анисим Анфиловичые — үйлэдбэриин «Бурятскагропроммехмонтаж» нэгэдэлэй управлениин слесарь.

Трифонов Анатолий Иудовичые — Тарбагатайн районой «Искра» колхозой механизатор.

Тубаев Ринчин Дашицыреновичые — Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой механизатор.

Филатов Виктор Артамоновичые — Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой механизатор.

Хамаганова Светлана Сырен-Доржиевнае — Ахын районой «Коммунизм» колхозой һаалишан.

«АЖАЛАЙ ШЭН ГАБЬЯАГАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Абросимов Георгий Александровичые — Улаан-Үдын транспортна предприятиин автомобилиин жолоошон.

Авдеева Капиталина Елуповнае — Бэшүүрэй районой XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой һаалишан.

Александров Николай Нилаевичые — «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй Загарайн ажахынууд хоорондын нүүдэл оньһожоруулагдамал колоннын кранай машинист.

Алексеева Людмила Иннокентьевнае — Баргажанай районой Шитханай совхозой гахайшан.

Арсентьева Александра Михайловнае — Бэшүүрэй районой Бэшүүрэй шубуунай фабрикын шубуушан.

Асламова Елена Львовнае — Түнхэнэй районой «Маяк» колхозой һаалишан.

Афанасьев Изот Нестеровичые — Сэлэнгын ажахынууд хоорондын модоной ажахын директор.

Баглаева Валентина Владимировнае — Баргажанай районой Баян-Голой тоһоной заводой сыр үйлэдбэрилэгшэ.

Багулов Александр Николаевичые — Түнхэнэй районой «Сибиряк» колхозой парткомой секретарь.

Бадмаев Дмитрий Гомбосоновичые — Захааминай районой Санагын совхозой мал адуулагша.

Бадмаев Долгор-Еши Цырендашиевичые — Сэлэнгын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой луговод.

Бадулина Мария Павловнае — Хэжэнгын районой «Первомайский» совхозой һаалишан.

Базаров Радна Эрдынеевичые — Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон.

Базарова Цыбжидма Базаровнае — Бэшүүрэй районой Бэшүүрэй совхозой һаалишан.

Балдакова Александра Ивановнае — Улаан-Үдэ хотын колбасна заводой мяха шуулагша.

Балданов Владимир Чойдоновичые — Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон.

Бальбуров Борис Михайловичые — колхоз болон совхозуудай хүтэлбэрилхы кадрнуудые бэлдэхэ талаар Буряадай хүдөө ажахын техникумэй багша.

Бальчугов Валерий Григорьевичые — Зэдын районой Алцагай совхозой отделениин эрхилэгшэ.

Бариева Фаягла Ахуновнае — Хориин районой Хүрбын совхозой һаалишан.

Батожапов Дымбрыл Даширжиевичые — Зэдын районой Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой автомобилиин жолоошон.

Белоусов Иван Григорьевичые — Яруунын районой «Дружба» колхозой автомобилиин жолоошон.

Берельтуев Валерий Степановичые — Хурамхаанай районой Уланхаанай совхозой мал адуулагша.

Большунов Анатолий Кузьмичые — Хурамхаанай районой Могойтын заһабарилгын-техническэ предприятиин слесарь.

Бондарев Алексей Иннокентьевичые — Хяагтын районой «Родина» колхозой ахалагша хонишон.

Будаев Баир Дмитриевичые — Хурамхаанай районой Гааргын совхозой автомобилиин жолоошон.

Будаев Дугар-Цырен Анпиловичые — Баргажанай районно агропромышленна нэгэдэлэй түрүүлэгшын орлогшо.

Будаев Ойдоп Зориктуевичые — Яруунын районой Иисэнгын совхозой ахалагша хонишон.

Булатов Галихмат Булатовичые — Хориин районой Хориин совхозой бригадир.

Бунаева Светлана Николаевнае — Улаан-Үдын горплодовощторгын магазинай наймаалагша.

Бурцева Агния Ивановнае — Ивалгын районой «Пригородный» совхозой фермые даагша.

Вахрушев Петр Михайловичые — Буряадай АССР-эй Гүрэнэй агропромой түрүүлэгшын орлогшо.

Галданов Радна Урбагаровичые — Баргажанай районой Хилганын колхозой механизатор.

Ганцанов Лопсон Максаровичые — Ахын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой мал адуулагша.

Глазунов Сергей Сергеевичые — үйлэдбэриин «Бурятскагропромхимия» нэгэдэлэй Улаан-Үдын транспортна предприятиин автомобилиин жолоошон.

Голосеев Михаил Павловичые — Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой механизатор.

Гомбоев Набан Пурбуевичые — Ивалгын районой «Заветы Ильича» совхозой бригадир.

Горбунова Нина Андреевнае — Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадай багсалагша.

Гркигян Степан Григорьевичые — «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй Зэдын ажахынууд хоорондын нүүдэл оньһожоруулагдамал колоннын бригадир.

Гусев Сергей Ивановичые — Хэжэнгын районой Хэжэнгын заһабарилгын-техническэ предприятиин токарь.

Дарижапов Булат Норбоевичые — Хэжэнгын районой Хэжэнгын совхозой хонишон.

Дамшаев Пунцык Жанчиповичые — Ахын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон.

Дампилова Дулма Жамьяновнае — Хяагтын районой «Дружба» колхозой һаалишан.

Дерябин Владимир Никифоровичые — Бэшүүрэй районой «Билютайский» совхозой механизатор.

Доржиев Дамби Дагбаевичые — Хориин районой Анаагай совхозой хонишон.

Доржиев Даша-Цырен Лопсоновичые — Түнхэнэй районой Түнхэнэй совхозой ахалагша адуушан.

Доржиева Ринчин Будажаповнае — Захааминай районой Далахайн совхозой мал адуулагша.

Дудин Михаил Васильевичые — Хойто-Байгалай районно агропромышленна нэгэдэлэй ахамад зоотехник.

Дутт Оскар Гатлиповичые — Зэдын районой Борьёогой совхозой механизатор.

Дьяченко Зинаида Николаевнае — Загарайн районой Тайлсын совхозой тугалшан.

Елизов Степан Федоровичые — «Селенгинскагропромтранс» гэжэ транспортна предприятиин автомобилиин жолоошон.

Емельянов Павел Карповичые — «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй механизацилгын болон транспортна управлениин автомобилиин жолоошон.

Ефимчук Борис Александровичые — «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй «Бурятколхозпроект» институдай инженер.

Жамбалов Сырен-Доржо Самбуевичые — Түнхэнэй районой «Мир» колхозой мал адуулагша.

Зайцев Андрей Трифоновичые — Тарбагатайн районой Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумэй луговод.

Зундуев Цырен-Доржо Зодбоевичые — Хэжэнгын районой «50 лет Октября» совхозой мал адуулагша.

Ибатулина Минрауз Давлеевнае — Хориин районой Дээдэ-Тайлсын совхозой һаалишан.

Иванова Галина Николаевнае — Мухар-Шэбэрэй районой «Родина» колхозой механизатор.

Иваночко Нина Григорьевнае — Улаан-Үдын кондитерскэ фабрикын рецепторщица.

Казаков Анатолий Гавриловичые — Кабанскын районой Оймороой совхозой механизатор.

СССР-эй Верховно Соведэй Пре[...]
Түрүүлэгшэ А. [...]

СССР-эй Верховно Соведэй Пр[...]
Секретарь Т. МЕНТЕШ[...]

Москва, Кремль, 1986 оной августын 29.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

...ДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ...ҮРГЭЛЖЫН КОМИССИНУУДТА

...руулхыень министерствэдэ дурадхаһан шиидхэбэри баталан абаа.

* * *

Республикын Верховно Соведэй соёлой ба спортын талаар саг үргэлжын комисси «Түүхын ба соёлой памятнигуудые хэрэглэхэ ба хамгаалха тухай» РСФСР-эй. Хуулиие дүүргэхэ талаар республикын соёлой министерствын ябуулдаг хүдэлмэри тухай асуудал хаража үзэбэ. Энэ асуудалаар республикын соёлой министрэй орлогшо А. М. Герштейн элидхэл хэхэдээ, республика доторнай түүхын ба соёлой 1121 памятник гүрэнэй зүгһөө хамгаалагдана гэжэ мэдээсэбэ.

Ороной зүүн зүгтэ түрүүлэн шэнэлэн һэргээхэ тусхай мастерской байгуулагдаһан байгаа. Тэрэл мастерскойн хүдэлмэрилэгшэдэй хүсөөр һүүлэй 10 жэлэй туршада шэнэлэн һэргээлгын 20 миллион түхэригэй хүдэлмэри хэгдээ. Саашадаашье энэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ.

Гэхэтэй хамта. комиссиин заседани дээрэ үгэ хэлэһэн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд А. В. Тиваненко, Э. В. Демин, түүхын ба соёлой памятнигуудые хамгаалха бүлгэмэй Буряадай республиканска отделениин түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Жалсараев, республикын Госстройн түлөөлэгшэ В. П. Итыгилов, Улаан-Үдэ хотын ахамад архитектор П. Г. Зильберман, Верховно Соведэй депутадууд Н. В. Бутуханов, Д. З. Жалсараев, Д-Н. Д. Дугаров, комиссиин түрүүлэгшэ В. Е. Тугутов гэгшэдэй үгэ хэлэхэдээ тэмдэглэһэнэй ёһоор, памятнигуудые хэрэглэхэ ба хамгаалха хэрэг бирагүйгөөр эмхидхэгдэнхэй гэжэ онсологдобо.

Олон памятнигууд, тэрэ тоодо Вагжановай нэрэмжэтэ үйлсын, «Гостиные ряды» гэдэгэй, Улаан-Үдын Троицко һүмын, Хяагтын Троицко һүмын байранууд үмхирэн һалаха түйлдаа хүрэнхэй. Тиимэһээ тэдэниие һэргээн заһабарилха шухала.

Соёлой министерство, мүн нютагай Соведүүд түүхын ба соёлой памятнигуудые бүрин бүтэн байлгаха талаар хэмжээнүүдые үшөөл абанагүй гэжэ комиссиин гэшүүд зааба.

Саг үргэлжын комиссиин баталан абаһан шиидхэбэри дотор соёлой министерство эдэ бүхы дутагдалнуудаа ойрын сагта усадхаха ёһотой гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

Удаань кинофикациин талаар Гүрэнэй комитедэй зүгһөө һунгагшадай захяануудые дүүргэхэ талаар ямар хүдэлмэри ябуулжа байһан тухай асуудал хаража үзэгдэбэ. Зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалаар тусхай шиидхэбэри баталан абтаа.

* * *

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй элүүрые хамгаалгын ба социальна хангалгын талаар саг үргэлжын комиссиин заседани боложо, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадагшадые болон инвалидуудые, наһа бараһан сэрэгэй албатанай гэр бүлэнүүдые хангаха талаар арадай депутадуудай Ивалгын районно Соведэй гүйсэдкомой ябуулдаг хүдэлмэри тухай асуудал хаража үзэбэ.

Тэрэшэлэн амбулаторно-поликлиническэ албанай хүдэлмэриие һайжаруулха талаар Мухар-Шэбэрэй районой нютагай Соведүүдэй хэһэн хүдэлмэриин дүнгүүд заседани дээрэ мүн лэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

ЮРЫН МЭРГЭЖЭЛТЭЙ ХҮН

ХУДАЛДАА НАЙМААНДА — 27 ЖЭЛ

Надежда Ефимовна Степанова худалдаа наймаанай системэдэ 27 жэлдэ хүдэлхэ зуураа, Улаан-Үдын горпромторгын залуушуулые хүмүүжүүлэгшэ болоһон, СССР-эй Худалдаа наймаанай министерствын, гүрэнэй худалдаа наймаанай болон эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК-гай, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан, «Хүндэлэлэй Тэмдэг», Арадуудай Хани барисаанай орденуудаар шагнагдаһан намтартай юм.

Ажахын хэрэгсэлнүүдые худалдадаг 9-дэхи магазинда (Улаан-Үдэ) хори гаран жэлдэ таһалгаряагүйгөөр хүдэлхэ зуураа, ажалдаа үндэр амжалтануудые түйлажа, нүхэдтөө үльгэр жэшээ харуулжа, залуушуулые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ эдэбхитэй хабаадажа ябаһан Н. Е. Степановаа Горпромторгын захиргаан эдэ үндэр шагналнуудта зууршалһан байха юм.

Ямаршье хүн өөрынхеэрээл ажабайдалаа эхилжэ, үнэн зүрхэнһөө оролдожо хүдэлөө, хаба шадалаа харуулаа һаа, хүндэ ямбатай, хайра шагналда хүртэдэг гээшэ ааб даа. Надежда Ефимовнаһаа худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшын ажалые шэлэжэ, эды олон жэлдэ таһалгаряагүйгөөр нэгэл газартаа хүдэлһэнөөрнь һонирхогдоо һэн.

— Бага балшар наһанһаа юундэшьеб наймаалагша болохо хүсэлтэй һэм. Улаан-Үдын кооперативна техникум дүүргээд, 1959 онһоо эхилжэ, Горпромторгдо хүдэлөөб. Зүгөөр нэгэл магазинда хүдэлжэ байһамни өөрын онсо ушартай юм. Хүдэлхэеэ ерэһэн магазиниимни Елена Александровна Астафурова даадаг байгаа. Энэ эхэнэр һайн хүтэлбэрилэгшэ байхаһаа гадна, айхабтар һайн хүн, эгэшэ нүхэр байһан. Энэ хүн залууһаамни намайе ажалда дурлуулжа, хэжэ байһан юумэндээ үндэр харюусалга хододоо мэдэржэ ябахаар, худалдан абагшадтай зүбөөр, һайнаар харилсажа шадахаар хүмүүжүүлһэн, заабарилһан хүн гээшэ. Энэ эхэнэрые би ехэтэ хүндэлдэгби, хоёрдохи эхэмнишье гэжэ нэрлээ һаам, ехэ алдуу болохогүй байха. Залуу мэргэжэлтын түрүүшын алхам, саашанхи хуби заяаниинь коллектив соо түрүүн угтаһан, тудажа абаһан хүнһөө ехэтэ дулдыдадаг гэхэ байнаб. Тиимэһээ би өөрөө залуушуулда тон Елена Александровна шэнгеэр хандахые оролдодогби,— гэжэ хөөрэхэ зуураа,— минии түйлаһан амжалта ганса өөрымни габьяа бэшэ, нэн түрүүн нүхэдэймни. Аргатай һаань, газетэдэ тиигэжэ заабол тэмдэглээрэйгты,— гэжэ Н. Е. Степанова гуйһан байна.

Зүб лэ даа. Гурбан табан жэлэй түсэбүүдые нэгэл ажал дээрээ амжалтатайгаар дүүргэһэн 9-дэхи магазинай коллектив шэнэ, 12-дохи табан жэлэй түрүүшын хахадай түсэбые мүн лэ урма баяртайгаар, урданайхи шэнги амжалтатайгаар дүүргэнхэй. Надежда Ефимовнатай хорёод жэлдэ хамта хүдэлжэ ябаһан Марина Андреевна Родионова, Евдокия Фоминична Васильева гэгшэд һурган хүмүүжүүлэгшынгээ заабаряар, һайн һайхан заншалаар хүдэлнэ. Н. Е. Степанова бэеынгээ элүүр энхын байдалһаа боложо, ажахын тоосоогоор хүдэлдэг 28-дахи кустын контородо мүнөө хүдэлжэ байна. «Хоёрдохи гэрни шэнги инаг дулаан болошоһон магазинаа би найдамтай гарта дамжуулааб даа»,— гэжэ Надежда Ефимовна М. А. Родионова тухай дэмы хэлээгүй һэн.

Улаан-Үдын горпромторгын партийна организациин секретарь Л. И. Шульга Надежда Ефимовна Степанова тухай хэлэхэдээ, энэ хүмнай Арадуудай Хани барисаанай орденоор шагнагдаһан түрүүшымнай наймаалагша (торг дотор) гээшэ гэжэ омогорхонгёор тэмдэглээ бэлэй.

В. ТОКТОХОЕВА.

ДАРУУ НОМГОН ЗАНТАЙ, ОЛОН ҮГЭГҮЙ, УРАГШАА НАНААТАЙ БЭРХЭ ОЁДОЛШОН ГАЛИНА ЖАПОВНА САНЖИЕВАЕ ТҮНХЭНЭЙ РАЙОНОЙ ХЭРЭН ТОСХОН ДЭЭРЭ ТАНИХАГҮЙ ХҮН ҮСӨӨН БАЙХА. ТЭРЭ ГАДАР ХУБСАҺА ОЁДОГ ОЁДОЛШОНОЙ БРИГАДЫЕ 11 ЖЭЛЭЙ ТУРШАДА ХҮТЭЛБЭРИЛНЭ. БРИГАДАДАНЬ 11 ХҮН ТООЛОГДОНО. ТУС БРИГАДЫН ГЭШҮҮД ТҮСЭБӨӨ ҺАРА, КВАРТАЛ БҮХЭНДЭ ҮЛҮҮЛЭН ДҮҮРГЭДЭГ ЗАНШАЛТАЙ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Г. Ж. Санжиева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЭРИЛТЭНҮҮДЫЕ ГҮЙСЭД ХАНГАНАГҮЙ

...таргалуулха гэжэ оролдообди.

Гэхэтэй хамта, хони хурьгадаймнай үбэлжэхэ байра оройтожо ашаглалгада үгтөө юм. Тиихэ мүртөө нойтон модоор баригдаһан байдаг гээшэ ааб даа. Дулаа оруулдаг калориферүүдые тодхоод хэды үлеэлгээшье һаань, газарай болон байрын ханын, үһээгэй шииг нойтыень хатаажа шадабагүй. Энэнь хонидоймнай нооһондо муугаар нүлөөлөө бэлэй.

Мүнөө манай отара үбэлэйнгөө байрада хүрэжэ ерээд байна. Хониднай нёдондо жэлэйхидэ орходоо һураггүй тобир тарган, хүсэ шадалтай. Гэбэшье эндэмнай тариалангай талмай бии һаа, ямар һайн байха бэлэй. Манай Байсын-Үбэр гэжэ газарта хоёр отара байрладаг. Эндэ хамта дээрээ 1200 шахуу эхэ хонид харууһалагдана. Хэрбээ отара бүхэндэ 20 гектар газар таһалаад, нэгэ жэлэй ногоо, зеленко тарижа үгөө һаань, өөһэдынгөө хүсөөр ургасыень хуряагаад, поли дээрэнь хонидоо ороондо орохын урда тээ бэлшээн таргалуулжа байгаабди. Ажахынгаа хонишодой суглаан дээрэ энээн тухай нэгэтэ бэшэ хэлэгдээ һэн.

Теэд хэлсэһэн асуудалнуудынай хооһон зугаа болоод лэ үлэнэ. Саарһан дээрэ бэшэгдэжэ, абтаһан хэмжээнүүдэй али зэргээр дүүргэгдэжэ байһаниие хэн хинан шалгаха ёһотой гээшэб?! Энэ талаар совхозой партком, профкомой талаһаа шиидхэхы удхатай хэмжээн абтаха бээз гээд һанагдана. Тиигээл һаань, бидэнэй ажал хэрэгтэ һайнаар нүлөөлхэ байна ха юм.

Мүнөө манай хүдэлмэриин эгээл харюусалгатай хаһа хүрэжэ ерээд, эдэбхи үүсхэлтэйгээр ябуулагдажа байна. Эхэ хониднай искусственна онол аргаар ороондо оруулагдана. Ототой хонидоо һайнаар шэлэн илгаад, үрэжүүлнэбди. Энэ хүдэлмэриие өөһэдынгөө хүсөөр үнгэргэнэбди.

Зүгөөр заримдаа автомашинын гү, али ямар нэгэн шалтагаанһаа боложо, хусын үрэһэнэй асарагдаагүй һаань, ототой болоһон хониднай хашаадаа хаагдаад, миин лэ үлэшэнэ.

Һайн түл олоор абаха гэһэн зорилгоёо заатагүй бэелүүлхэ гээ һаа, эхэ хонидые ороондо оруулха хүдэлмэриие саг дарыдань һайн шанартайгаар үнгэргэхэ хэрэгтэй гээшэ ааб даа. Тэрэгүй һаа, эрхим амжалта түйлахань бэрхэтэй.

Отарымнай хонидой үбэлэй байра хээзэ хэзээнэйхиһээ һайнаар түхеэрэгдэнхэй. Үүдэ, сонхонуудынь һуулгагданхай, хүсэд шэнэлэгдэһэн байна. Дутамаг бэшээр хүрэхэ хангалтама һайхан үнэртэй үбһэн газаамнай асарагдажа һурилэгдэн сомогдонхой.

Ерэхэ жэлдэ хонин бүриһөө хурьга абаха, нооһо суглуулха түсэбөө дүүргэхын тула хамаг хүсэ шадалаа гарган хүдэлжэ байнабди. Хэхэ хүдэлмэримнай ехэ даа. Хонидоо хэнзэ ногоондо, намарай хагданда һайнаар бэлшээн таргалуулха зуураа, асарагдаһан тэжээлээ бүхыдэнь шанартайгаар хэрэглэхэ гээшэ манай гол зорилго болоно.

Хонишодой хүдэлмэриин эсэсэй дүнгүүд ганса бидэнһээ дулдыдана бэшэ. Бидэниие али зэргээр соёлой, бэеын элүүрэй, худалдаа наймаанай, ажаһуудалай талаар ханганаб, тэрээнһээ баһал үйлэдбэриимнай амжалта дулдыдана гээшэ. Энээн тухай мартаха хэрэггүй.

Худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдтэ үхибүүдэй гутал, хубсаһа захихадаш асарха бэшэ даа. «Тиимэ юумэн хомор, городшье ошоод бэдэрээ һаа, олохогүйт» гэхэ юм. Зүгөөр бидэндэ — малшадта хото городоор ябажа байха сүлөө саг гээшэ огто байдаггүйл.

Ажаһуудал хангагшадшье, худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдшье ажалшадай захил абаһан хадаа тэрэниие жэншэдгүй дүүргэхын түлөө хамаг хүсэ шадалаараа оролдохо зэргэтэй бшуу.

Хэлэһэн үгэдөө хүрэхын, абаһан уялгануудаа бэелүүлхын түлөө тэмсэн ябаһан хонишод, малшадта анхаралаа бүри ехээр хандуулдаг болыт гэхэ байнабди.

Б. ДОНДОКОВ,
Хориин районой Анаагай совхозой гурбадахи отделениин хонишон.

ЭЛҮҮР ЭНХЫН БУЛАН

АРИГ СЭБЭРЫЕ САХИХА

Туберкулез — халдабарита үбшэн гээшэ. Тэрэнэй микробактери байгаалиин гадаадын оршон тойронхи ямаршье байдалда ехэ даданги, тиимэ бэлээр усадхагдамаар бэшэ юм. Тэрэниие хүсэ ехэтэй үһэн кислотанууд, щелочьнууд гэхэ мэтэ хоронуудаар, спиртээр үгы болгохонь бэрхэтэй. Шанга хүйтэнһөө, 80—90 градус халуунһаашье «айхагүй», нёлбоһон соо харанхы байһан газарта бактери 5—6 һарын, үбшэн хүнэй хубсаһанда, гэр соохи мебель болон бусад хэрэгсэлдэ — 3—4 һарын, шиигтэй газарта, урасхал уһан соо тараһан — 4—12 һарын туршада хоро хүргэхэ ажамидаралтай байһаар байдаг юм.

Имагтал наранай туяа татама хурса элшэ туберкулезой микробактериие 15—20 минутын туршада үгы болгожо шадаха хүсэтэй бшуу. Хлортой избёосхо, тэрээнһээ гаргагдадаг зүйлнүүд туберкулезой микробактериин ажамидаралые түргэн зуура дараха хүсэтэй бодосууд болодог.

Иимэ халдабаритай үбшые гол түлэб туберкулезтоһон (уушханай ханяадатай) хүнүүд лэ тараадаг гээшэ. Ханяахада, найтаахада, энеэхэдэ нёлбоһоной гү,а ли шүлһэнэй сэсэрдэһэн тооһон дуһалнууд хайша хайшаа 50—150 сантиметр хүрэтэр агаарта дэгдэжэ, ойр шадарай хубсаһа хунарта, гэр доторой хэрэгсэлнүүдтэ, хана болон шалада халдадаг. Тиигээд тэндээ микробууд хаташабашье, нилээд удаан сагта ажамидархы хүсэеэ гээдэггүй. Няалдан хатаһан микробуудтай хубсаһа һэжэрхэдэ гү, али гэр доторхиие муугаар, хуурайгаар сэбэрлэхэ, хамахада, нёлбоһоной хаташаһан сэсэрдэһэн тооһон соохи туберкулезой микробууд дүтэ шадархи хүнүүдэй амисхалаар дамжан, уушханда ородог байна.

Туберкулезой микробактеринүүд (палочканууд) ганса уушханда халдан нэбтэрдэг бэшэ. Элдэб булшархайнуудта, яһан, бөөрэ, нюдэн болон хүнэй бусад органуудта дамжан ородог шуу. Архи уудаг, тамхи татадаг хүнэй бэе махабад энэ үбшэндэ бэлээр нэрбэгдэдэг гээшэ.

Туберкулез үбшэниие элирүүлхын, лаблахын тула элдэб арга хэрэглэгдэдэг. Рентген, флюорографи, нёлбоһо микроскопоор шэнжэлгэ, шүһанай анализ абалга, врачта бэеэ үзүүлгэ гэхэ мэтын медицинскэ арга иимэ халдабарита үбшэниие тодорхойлгодо, саашадаа эмнэлгэ болон бэеын элүүрые һайжаруулгада угаа ехэ туһа хүргэдэг шуу. Флюорографи тухай халта тэмдэглэе. Иимэ шэнжэлэлгэ хүнэй бэедэ ямаршье хоро, аюул хүргэдэггүй. Энэл аргын аша туһаар сээжэ соохи органуудай элдэб үбшэн эртүүр, эхин дээрэнь тодорхойлогдожо, саг дарыдань эмшэлхэ арга олгогдоно бшуу.

Зүгөөр ямар нэгэн коллективтэ ородоггүй хүнүүдые, пенсионернүүдые флюорографическа шэнжэлэлгэдэ хабаадуулха гээшэ хүндэ хэрэг. Үндэр наһатай болоһон үбгэд болон хүгшэд иимэ аргаар бэе махабадые шэнжэлэлгэһээ түбэгшөөдэг, саашадаа элүүрыемни муудуулжархихагүй ла гү гэжэ бододог гээшэ. Энэмнай тон алдуутай бодол. Тиихэдэ наһатай болоһон хүндэ уушханай ханяадан үбшэн хүрэхэгүй байха гэлсэдэгшье. Бэеынгээ һуларһан ушарые тамхинһаал болоо бэшэ бы даа гэдэг үбгэдтэй ушарагдаһан байха.

Ямар нэгэн айлай хэн нэгэндэнь туберкулез үбшэнэй элирхэйлэгдээ һаань, бүхы бүлөөрөө бултадаа диспансертэ ерэжэ, бэеэ үзүүлхэ ёһотой. Тэндэл врачнар тэдэнэй бэеын элүүрэй байдалые шалгажа үзэхэ, тодорхойлхо, туберкулез үбшэнтэй хүнэй хэжууда бэеэ яажа абажа ябаха, һэргылхэ тухай заабари үгэхэ байна. Туберкулез үбшэнтэй хүнэй байрые арюудхахын, (дезинфекци), һэргылхын бусад хэмжээ ябуулгануудые хэхэ шухала.

Тиигээд туберкулезоор (уушханай ханяадаар) түрүүшынхеэ үбшэлһэн хүниие хэдэн һарын туршада аргалдаг гурим тогтоогдонхой. Тэрэниие нарин нягтаар баримталха эрилтэ табигдаха зэргэтэй.

Арбан хоёрһоо дээшэ наһатай бүхы хүнүүд жэл бүхэндэ флюорографическа шэнжэлгэ гаража байха уялгатай. Энэ хэмжээ ябуулгын аша туһань аргагүй ехэ. Энээнһээ хэншье арсаха ёһогүй гэжэ бэшэгэйнгээ эсэстэ тобшолон тэмдэглэхые хүсэнэб.

В. БАЛЬБЕЕВ,
туберкулез аргалдаг республиканска диспансерэй врач-фтизиатр.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

БЕРЛИН. Олон зантай, хэзээдэшье жэгдэ бэшэ хүдөө талын һалхин хүнүүдтэ алба хэдэг болохонь. Франкфурт-на-Одере округой Бад-Фрайенвальдын мелиоративна станциин конструкторнуудай бюрогой хүдэлмэрилэгшэд иимэ шиидхэбэри абажа, хэрэг дээрээ бэелүүлжэ байнхай. Һалхинай хүсөөр мал уһалха 8 иимэ түхеэрэлгэ зохёогоод, ашаглалгада үгөөд байна.

5 метр үргэнтэй далитай сахаригууд 10 метр үндэр мачтада һуулгагданхай байдаг. Тусхай оньһоор сахаригай хүдэлгэгдэхэдэ насосууд худагһаа гү, али хүдөөдэ һаань, булагһаа уһа бүлэжэ эхилнэ. Нэгэ иимэ түхеэрэлгэ 300—500 толгой мал һэггүй хангаха байна. Тэрэниие байгуулхада гаргагдаһан гаргашанууд 4—6 жэлэй туршада бүтүүлэгдэнэ.

Бат-Фрайенвальдахи конструкторнуудай һанаһан баһа нэгэ шэнэ юумэн үсөөхэн һүрэгүүдые уһалдаг байхаар тус хайлагданхай. Тэрэ хүдэлд платформо дээрэ тодхогдоо тракторай хүсөөр нэгэ бэлшээриһээ нүгөөдэ хүрэтэр аб[illegible] шагдажа байха юм.

Мүнөө үедэ һалхинай хү[illegible] хэрэглэн хүдэлдэг түхеэрэл[illegible]нүүд промышленна һуури[illegible], табигдажа байнхай. Байг[illegible] табан жэлэй дүүрэтэр респу[illegible]ликын экономикын агра[illegible] секторто үшөө 300 иимэ түхеэрэлгэ хэрэглэгдэхэ юм.

ХОШИМИН. Вьетнамай урда захада социалис барилгын гол зорилгонуудай нэгэн шиидхэгдэнэ: элдэб олон арадуудые нүүдэл байдалһааны болигожо, саг үргэлжэ нэгэ газарта байдаг болгохо хэмжээнүүдые абана. СРВ-гэй түбэй статистическэ управлениин мэдээсэһэнэй ёһоор, ороной урда зүг сүлөөлһэнэй һүүлээрхи жэлнүүдтэ Вьетнамай түбэй нютагуудта 250 мянган хүн зон болбосон түхэлтэй һууринуудта зөөжэ ошоо.

СРВ-гэй правительствын шиидхэбэреэр эндэ хүдөө ажахын культурануудые, жэшээнь: кофе, какао, сай, тамхин гэхэ мэтые ургуулдаг госхозууд байгуулагдаа. Боксидуудые олзоборилдог предприятинууд баригдаа. Үсөөн тоотой национальностинууд кооперативууд ба үйлэдбэриин бригаданууд болон хамтархадаа, эдеэ хоолоор өөһэдыгөө хангахаһаа гадна, зарим хубииень гүрэндэ худалдана бшуу.

Ороной урда районуудай социальна хүгжэлтэдэ мүн лэ бага бэшэ удха шанар хандуулагдана. Олон һуурин газарнуудта һургуулинууд, медпунктнууд, клубууд ба библиотекэнүүд бии болоно.

ЭХЭ ОРОНДОО БУСАЖА ЕРЭХЭНЬ

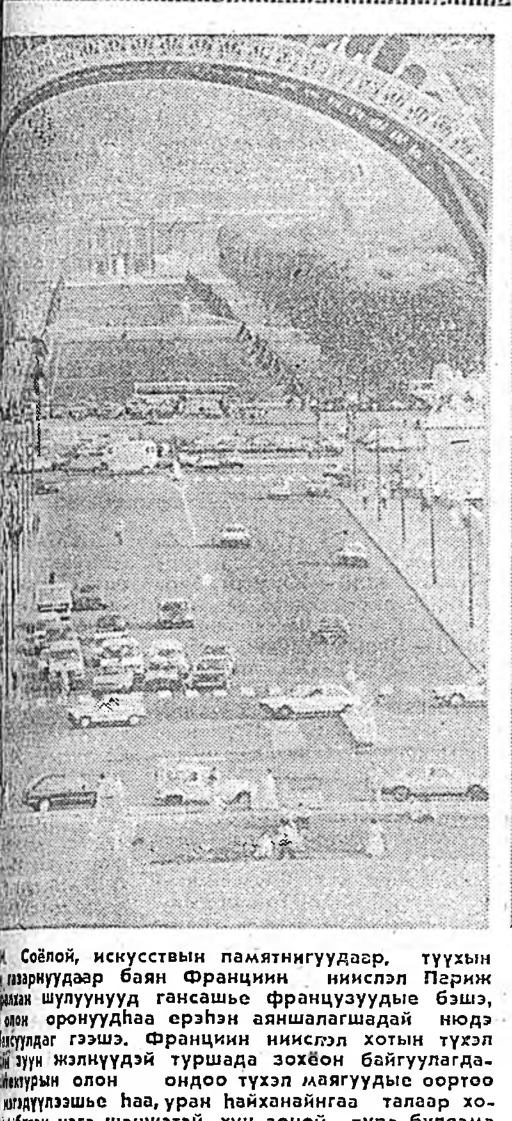
Американ талатай үгээ ойлголсоһоной ёһоор, США-да баригдаһан ООН-ой Секретариадай совет хүдэлмэрилэгшэ Г. Ф. Захаров сулөөлэгдэжэ, Эхэ орондоо бусажа ерэхэнь.

(ТАСС).

СССР-һээ ГАРГАГДАБА

Хуули буса ажал ябуулга хэһэнэйнгээ түлөө совет тус[illegible]хай органуудаар баригдаһа[illegible] «Ю. С. Ньюс энд уорлд ри[illegible]порт» гэжэ американ жу[illegible]налай корреспондент К. Данилофф сентябриин 29-дэ Советскэ Союзһаа гаргагдаба.

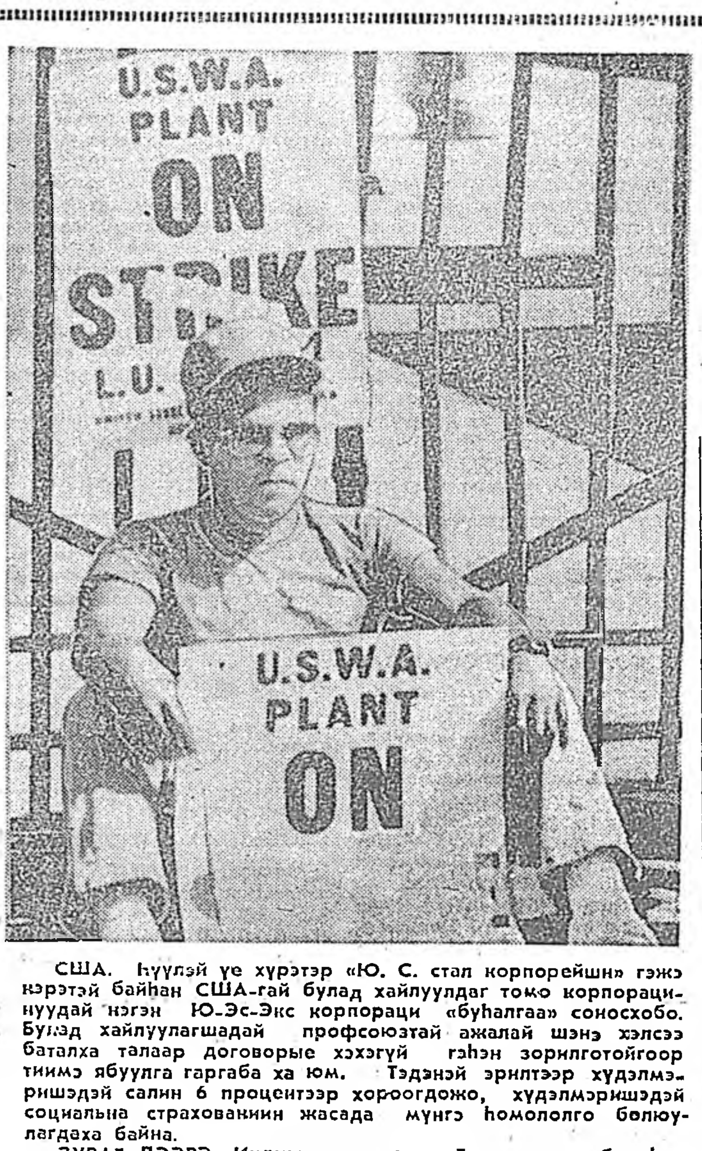
(ТАСС).

...Соёлой, искусствын памятнигуудаар, түүхын ...газарнуудаар баян Францийн ниислэл Париж ...шулуунууд гансашье францзуудые бэшэ, ...олон оронуудһаа ерэһэн аяншалагшадай нюдэ ...гээшэ. Францийн ниислэл хотын түхэл ...зуун жэлнүүдэй туршада зохёон байгуулагда...олон ондоо түхэл маягуудые оортоо ...һаа, уран һайханайнгаа талаар хо...бүтэн нэгэ шэнжэтэй, хүн зоной дура буляама...

...ДЭЭРЭ: Эйфелевэ башниин хормойдо.

ТАСС-ай фотохронико.

США. Һүүлэй үе хүрэтэр «Ю. С. стал корпорейшн» гэжэ нэрэтэй байһан США-гай булад хайлуулдаг томо корпорацинуудай нэгэн Ю-Эс-Экс корпораци «буһалгаа» соносхобо. Булад хайлуулагшадай профсоюзтай ажалай шэнэ хэлсээ баталха талаар договорые хэхэгүй гэһэн зорилготойгоор тиимэ ябуулга гаргаба ха юм. Тэдэнэй эрилтээр хүдэлмэришэдэй салин 6 процентээр хороогдожо, хүдэлмэришэдэй социальна страхованиин жасада мүнгэ һомололго бөлюулагдаха байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Индиана штадтахи Гэри хотодо болоһон манифестацида хабаадагша.

Рейтер—ТАСС-ай фото.

ТАСС ХИЛЫН СААНАҺАА

РЕЙКЬЯВИГТА БОЛОХОЁО БАЙҺАН УУЛЗАЛГА ТУХАЙ

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой США-гай Президент Р. Рейгантэй Рейкьявигта уулзахаяа байһан тухай мэдээсэлые бүхы дэлхэйн арад түмэн урма баяртайгаар угтаба.

ООН. Энэ уулзалга хоёр гүрэнэй хоорондохи харилсаае һайжаруулха, илангаяа буу зэбсэгүүдые хуряаха асуудалаар үгэеэ ойлголсохо харгы зам нээхэ арга олгохо юм гэжэ этигэн найдажа байһанаа ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльяр мэдүүлээ. Хоёр талын харилсаае һайжаруулга бүхы уласхоорондын оршон байдалда, тусхайлбал, Нэгэдэмэл Нациинуудай Организациин хүдэлмэридэ һайнаар нүлөөлхэ байна гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

ВАШИНГТОН. «Нүгөө талын түлөөлэгшэдтэй хөөрэлдэхэеэ столой саана һууходаш, таарамжатай һайн үрэ дүн түйлаха арга боломжо хододоо бии болодог гээшэ»,— гэжэ США-гай конгрессэй түлөөлэгшэдэй палатын түрүүлэгшэ Томас О' Нил совет-американ хүтэлбэрилэгшэдэй Рейкьявигта болохо уулзалга тухай мэдээсэл тушаа хэлэхэдээ, онсолон зааһан байна. Энэ уулзалга олон тоото шухала асуудалаар үгэеэ ойлголсохо арга олгохо байна гэжэ сенадтахи республиканска олонхиин хүтэлбэрилэгшэ Роберт Доул хэлэбэ.

ЛОНДОН. М. С. Горбачев болон Р. Рейганэй Рейкьявигта уулзаха болоһые Великобритани һайшаана гэжэ премьер-министр М. Тэтчерэй канцеляриин эндэ дэлгэрүүлэн тарааһан мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ. Энээн тухай мэдээсэл хадаа зүүн болон баруун оронуудай хоорондохи харилсаае һайжаруулгада тэдэнэй амжалта түйлаха хүсэлэнтэй байһые элирхэйлэн гэршэлһэн ушар болоно гэжэ бидэ тоолонобди.

Болохоёо байгаа уулзалга тухай мэдээсэл «тон ехэ һонин» мүн гэжэ Великобританиин лейборис партиин хүтэлбэрилэгшэ Н. Коннок тэмдэглээ.

БОНН. Зүүн болон баруун оронуудай хоорондохи харилсаанай хубилгагдаха боложо байһые энэ уулзалга тухай мэдээсэл элирхэйлэн гэршэлнэ гэжэ ФРГ-гэй правительствын тусхай түлөөлэгшэ мэдүүлбэ. Правительствын һанамжын ёһоор, «нэн түрүүн буу зэбсэгүүдые хинаха асуудалаар үгэеэ ойлголсохо аабза гэжэ хүлеэнэбди».

ХЭДЭХЭН ҮГӨӨР

ОСЛО. «Никарагуада 100 миллион», «Дулдыданги бэшэ республикын бэеэ даанхай байдалые хамгаалха» гэһэн уряанууд доро никарагуан арадта туһаламжын фонддо мүнгэ зөөри суглуулха нийтэ национальна ябуулга Норвегидэ эхилээ. Түбэй Америкэдэ бэелүүлэгдэдэг хашалта харшалалгын американ политикые буруушаалгын тэмдэгтэ Никарагуатай һаналаа нэгэдэлгын Норвегидэхи комитедэй үүсхэлээр тэрэ үнгэргэгдэнэ. Энэ ябуулгын үедэ Норвегиин элдэб городуудта жагсаалнууд, митингнүүд, семинарнууд үнгэргэгдэхэ. Суглаарһан мүнгэ зөөри Никарагуагай правительствада дамжуулагдаха юм.

ДЕЛИ. Пенджаб штадта гадаадын гүрэнүүдэй дэмжэлгээр ябуулга хэдэг сикхэ гадагуур аашатан шэнэ харата ябуулга үүдхэбэ. Индиин коммунис (марксис) партиин мэдээжэ ажал ябуулагша Балдев Сингх Манн алуурщадай һомонһоо хосорбо. Һүни орой гэртээ бусажа ябахадань, ажалша зоной дунда хүндэтэй политическэ ажал ябуулагшые бандидууд буудажа алаа. Тус штадта Индиин коммунис партиин мэдээжэ ажал ябуулагша Даршан Сингхые сикхэ террористнуудай алаһанай һүүлээр оройдол хэдэн үдэрэй үнгэрөөд байхада, шэнэ харата муухай ябуулга хэгдэбэ.

ДЕЛИ. Индиин Баруун Бенгали штадай зарим районуудта ехэ үер боложо, адагынь зургаан хүн, наһа бараа, 500 мянга гаран хүн хохидоо. Ехэ талмайн тариалан хосороо. Штадай административна түб болохо Калькуттын городской ажахыда ехэ хохидол хэгдээ. Үерэй хойшолонгуудые дабаха, хүн зондо хойшолуулашагүй туһаламжа үзүүлхэ талаар засагаархид хэмжээнүүдые абажа байнхай. Үертэ абтаһан районуудһаа 200 мянга гаран хүн ондоо тээшэ нүүлгэгдээ.

Соёлой һонин

ХЭБЭД НОМИН ХЭЖЭНГЭДЭЭ

Һаяхан Социалис Ажалай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн СССР-эй арадай артист Бау Базарович Ямпиловай түрэһөөр 70 наһанайнь, зохёохы ажалайнь 50 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан, Буряад хүгжэмэй фестиваль Хэжэнгын районой үнгэргэгдэбэ. Фестиваль гурбан үдэр үргэлжэлөө. Б. Ямпиловай олон ондоо үе сагуудта зохёоһон дуунууд, оркестр дээрэ гүйсэдхэхээр ба камерна зохёолнууд, шэнэ бүтээлнүүд, буряад композиторнуудай зохёоһон зүйлнүүд фестивалиин программада оруулагдаһан байна.

Түрүүшын үдэшэ районой түб һууринда хүгжэмэй һайндэр нээгдээд, удаань районой соогуур үргэлжэлөө. Гурбан үдэрэй туршада долоон ехэ концерт, олон тоото уулзалганууд болоһон байна. Жэшээнь, арадай артистын түрэһэн нютаг болохо Ушхайтын совхозой түб һууринда баярта ехэ уулзалга болоо. Бау Базаровичай эдир нютагархид — пионернүүд юбилярые ёһоор амаршалаа. Нютагаархиниинь маатаар алгатай тараг, хилээмэ дабһатайгаар хүндын тэмдэг болгон бариа юм.

Мүн буряад литературын үндэһэ һуури табилсагша Х. Н. Намсараевай түрэһэн нютагта — Эдэрмэг һууриндa мартагдашагүй һайхан уулзалга болоо. Новокижингинск гэжэ хүдэлмэришэдэй поселогой ажалшадтай болоһон уулзалга мүн лэ һайндэрыемнай шэмэглэһэн байна. Тиихэдэ Чисаанын совхозой түбтэ, Хэжэнгын хүгжэмэй һургуулида болоһон уулзалганууд тэдэ бидэ удаан ябахабди.

Юбилярһаа гадна РСФСР-эй арадай артист Ж. А. Батуев, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Б. О. Цыреншиев, бидэнэй Буряадай АССР-эй Композиторнуудай холбооной зүгһөө фестивальда хабаадаабди. Тиихэдэ СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиев, Буряадай АССР-эй арадай артист Гуржап Эрдынеев, республикын габьяата артистнууд Наталья Будаева, Болот Бороев, Дамдин-Сурен Дашицыренова, филармониин залуу дуушан Саяншна Данзэн, буряад арадай инструментнүүдэй оркестр (Гостелерадио) Буряадай АССР-эй габьяата артист Яков Величкэй хүтэлбэри доро энэ һайндэртэ хабаадалсаһан байна.

Буряад хүгжэмэй фестиваль хэбэд номин Хэжэнгэдэ амжалтатайгаар үнгэрөө.

Ю. ИРДЫНЕЕВ,
Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша.

ФРАНЦИДА ҺАЛБАРҺАН «ЛОТОС»

Франциин Коммунис партиин орган болохо «Юманите» газетын һайндэртэ хабаадаһан зүүн зүгэй арадуудай хатарай «Лотос» гэжэ ансамбль түрэл Улаан-Үдэеэ бусаһанайнгаа удаа холын орондо гүйсэдхэһэн хатарнуудаа нютагаархидайнгаа урда харуулба.

«...Хүбхэлзэһэн хүхэ номин долгинууд сооһоо улаахан сэсэг мүндэлжэ, үнжэгэн зөөлэхэн дэльбэнүүдээ сэхэлэн, эсэгэ Байгал далайн энгэр дээгүүр һалбарна. Буряад энэ хатарай удаа онсо һонин найруулга нугалбаритай энэдхэг, монгол, непал арадуудай олон хатарнууд уян зохидхоноор гүйсэдхэгдэбэ. Хатаршадай уян гарнуудай хүдэлсэ, яһагүй мэтээр нугаралга, тэдэнэй гүйсэдхэһэн хатарай юрэнхы образ болон өөрсэ хүгжэмтэй ниилэхэдээ, дэлхэйн арадуудай хатарай болон хүгжэмэй ехэ һайндэртэ байһан мэтээр үзэгдэнэ. Шэдитэ хатарай долгиндо бөөмэйлүүлэн үлгыдүүлһэн зал соохи харагшад амияа таташоод, ехэ гайхал бахархалда абтанхай һуугаа һэн.

«Юманите» газетын һайндэртэ хабаадагшад «Лотосой» хатархые хаража, мүн лэ иимэхэн лэ мэдэрэлдэ абтаа бэшэ аал? Искусствын хэлэн бултанда ойлгосотой ха юм.

Концертын һүүлээр «Лотос» гэжэ ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ Дандар Жапович Бадлуевтай уулзажа, хэдэн асуудалдамнай харюусахыень гуйгаа һэмди.

— Маанадые Францида ехэ халуунаар угтаа. Концертын һүүлээр бидэнэй гүйсэдхэһэн хатарнуудта үндэр сэгнэлтэ үгэһэн бэшэгүүд, газетын рецензинүүд олон байгаа. Һайндэрэй үедэ «Хүгжэм ба инструментнүүд» гэһэн уласхоорондын фестиваль эмхидхэгдээ юм. Тэрэ фестивалиин программада манай ансамблиин табиха концертнүүд оруулагдаһан байгаа. Хоёр үдэрэй туршада Парижай «Ля корнеф» гэжэ парк соо табан концерт харуулаабди. Тиихэдэ бороо һабиржа байгаа һэн. Хушалтатай томо эстрадна ендэр дээрэ концертнэ бүхы программаяа харуулһанаймнай удаа харагшад нэрьемэ альга ташалгаар маанадые хэды дахин дуудахадань, баярлаһан, бахархаһан бидэнэр дахин-дахин хатаржа, халуунаар угтаһандань хатарнуудаараа баяр хүргөө бэлэйбди.

Париж тухай хэлэхэ болоо һаа, эгээл һаруул, һайхан дурасхаал зүрхэ сэдьхэлдэмнай үлөө. Суута Эйфелевэ башни, Лувр, Парижай Богоматериин һүмэ, Сенэ мүрэн... Гоё һайхан газарнуудыень тооложо барахаар бэшэ,— гэжэ Д. Ж. Бадлуев хөөрэнэ.

— «Юманите» газетын һайндэртэ хэд хабаадалсаа гээшэб?

— Франциин Коммунис партиин «Юманите» газетые шанга, хүсэ нүлөө, хүндэ ехэтэй гэжэ тэмдэглэхэ байнабди. 149 ороной коммунис, социалис ба социалис бэшэшье партинуудай түлөөлэгшэд һайндэртэ ерээ. Гүрэн бүхэнэй газетын павильонууд соо арадай ажахын хүгжэлтэ, түйлалта болон амжалтанууд тухай выставкэнүүд эмхидхэгдээ. Манай «Правда» газетын павильон соо «Сибирь ба Аласка Дурна зүг» гэһэн выставкэ дэлгээгдээ һэн. Тиимэһээ бидэндэ, Сибирь ороной түлөөлэгшэдтэ ехэл зохид байгаа. Байгал далай тухай француд дуулаһан, мэдэхэ байна. Харин далайе тойроод бэлиг түгэс, совет үедэ урган хүгжэһэн үндэр соёл болбосоролтой арад ажаһуудаг юм гэжэ мэдэхэгүй шахуу байгаа бшуу. Хүгжэнги эрдэм, техникэтэй, үндэр соёл болбосоролтой мүнөөнэй Сибирь тухай выставкэ бидэнэй концерт, наадануд бүрин дүүрэн удхатай болгоо гэжэ тоолонобди.

— Парижһаа ондоо ямар городуудта наада харуулбат?

— Франциин урда зүгтэ оршодог, гасконецууд ба баскнуудай ажаһуудаг Марсан, Букко, олондо мэдээжэ номой герой — д'Артаньянай түрэһэн Ош город мэтын провинциальна бусад городуудаар хатар, дуунуудаа дэлгээгээбди. Франциин городууд тухай хэлэхэ болоо һаа, бултадаа ариг сэбэрхэн, соморхонууд, хүндэмүүшэ хүн зонтой гэхэ байнабди. Совет-француз хани барисаанай бүлгэмэй гэшүүд гастролиимнай бүхы үедэ бидэнтэй суг ябалсаа, ехэ туһа хүргөө. Город бүхэндэ халуун угталганууд болоо. Тулуза городто манай Галина Шойдагбаевае шагнаһан хүн зон буряад арадай искусствоар аргагүй һонирходог байна. Хүн зоноор халима гэхээр зал соо концертнүүднай үнгэрдэг байгаа. Гүрэн түрынгөө үзүүлһэн найдабарие амжалтатайгаар харюулһандаа ехэ баяртайбди.

1982 ондо Чехословакида үнгэргэгдэһэн арадай уран бэлигэй уласхоорондын фестивальда совет Буряад искусствые түлөөлһэн «Лотос» мүнөө дүй дүршэлтэй болонхой гэжэ тэмдэглэхээр. Программадань буряад, хальмаг, монгол, непал, энэдхэг, шри ланка, пакистан ба бэшэшье олон яһатанай хатарнууд бии. Мүн ятаг, лимбэ, морин хуур мэтын буряад арадай инструментнүүдэй хүгжэм, буряад арадай уянгата дуунууд оруулагданхай. Хатаршадынь гэхэдэ, ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ Д. Бадлуев, Буряадай АССР-эй габьяата хүдэлмэрилэгшэ Т. Вампилова, Буряадай АССР-эй арадай артистка О. Тумурова, Улаан-Үдэ хотын багшанар, студентнэр, наймаалагшад, һурагшад болоно. РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ В. Абгалдаева уран һайханай талаар ансамбльда ехэ туһа хүргэһэн байна. Ансамблиин хатарнууд һайнаар найруулагдан табигданхай, хүгжэмыньшье тааруу, зохидхон, хатаршадай гүйсэдхэхы арга шадабаринь улам ургана.

И. ТУМУРОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Лотос» ансамблиинхид Улаан-Үдэ хотын аэропортдо.

МОСКВА ШАДАР БОЛОҺОН АГУУЕХЭ ТУЛАЛДААНАЙ ЭХИЛҺЭЭР 45 ЖЭЛЭЙ...

ТҮРҮҮШЫН ХҮСЭТЭ СОХИ...

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай онсо шухала тулалдаанай нэгэн Москва шадархи байлдаан совет-герман фронт дээрэ 45 жэлэй саана, 1941 оной намар эхилһэн юм. Гитлеровецүүд Совет гүрэнэй ниислэлые эзэмдэн абалгатай бүхы дайнай хуби заяае холбодог байһан. «Энэ хотые эзэмдэлгэ хадаа политическэ, мүн экономическа талааршье шиидхэхы амжалта гэжэ харагдаха ёһотой» гээд «Барбаросс» гэһэн түсэб доторнь хэлэгдэһэн байдаг: Москвае эзэмдэн абаха талаар «Тайфун» гэжэ нюуса операциие Гитлер «һүүлшын асари ехэ амжалта» ба «дайнай эсэс» гэжэ тоолоһон.

Зүб даа, энэ тулалдаанай эсэсэй үрэ дүнгүүдһээ ехэ юумэн дулдыдаха байһан, немец-фашистнуудай хүтэлбэри амжалта түйлахабди гэжэ найдаһан. Зүгөөр тэрэ саг болотор фашизмын эзэрхэг түримхэй ябуулгада ороһон Европын гүрэнүүдэй ниислэлнүүдэй нэгэнииньшье Гитлерэй вермахтын сохилтые тэсэжэ шадаагүй байха юм. Европын хэдэ хэдэн гүрэнүүдые бута сохихо ба эзэмдэхын тулада фашис Германида тон богонихон болзор хэрэгтэй байһан: Данида—1 үдэр, Голландида—5, Бельгидэ—19, Польшодо—35, Францида—44, Норвегидэ—63 үдэр хэрэгтэй болоһон юм. Гитлеровецүүд «тон богонихон болзор» соо СССР-ые илаха аргатайбди гэжэ найдаһан тула Советскэ Союзда добтолхоһоо үшөө холо урид бүхы дэлхэйе эзэмдэхэ талаар саашанхи дайшалхы ябуулгануудайнгаа түсэбүүдые зохёожо эхилһэн байха юм.

1941 оной июниин 11-дэ сэрэгэй командованида эльгээгдэһэн 32-дохи директивэй проект дотор («Барбароссой» түсэбэй бэелүүлэгдэһэнэй һүүлээрхи үедэ бэлдэлгэ) СССР-эй бута сохигдоһоной һүүлээр Афганистаниие, Ираниие, Ирагые, Египедые, Суэцкэ каналай райониие, Индиие эзэмдэн абахаар, тэрэшэлэн Пиреней хахад аралые, Гибралтарые эзэмдэхэ, Британиин аралнуудта буугаад, США ба Канадада эсэргүү дайшалхы ябуулгануудые үргэдхэхэ гэжэ хараалагдаһан байна.

Гэбэшье Советскэ Союзда добтолон орохотойнь зэргэ гитлеровецүүдэй бүхы хараа түсэбүүдынь эбдэржэ эхилээ һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түрүүшын үедэ «Барбароссой» түсэб таһа уда буужа захалһан: Улаан Армиин гол хүсэнүүдые хилэ шадарай районуудта бута сохихо гэһэн гол уг зорилгонь бэелүүлэгдэхэгүй байшоо. 1941 оной удаадахи һарануудта фашис стратегүүдэй вермахтын зүүн зүг тээшэ үдэр, час бүхэндэ дабшахаар зохёоһон график Улаан Армиин үсэд шанга тулалдаагаар эбдэржэ эхилээ. «Барбароссой» түсэбөөр хараалагдаһан зорилгонуудай нэгэнииньшье саг болзортоо гүйсэдөөр дүүргэгдээгүй.

Совет-герман фронт дээрэ дайлалдажа байһан сэрэгүүдэйнгээ гол хубиие гитлеровецүүдэй Москвагай шэглэлдэ юундэ табиһаниинь иимэ баримтануудһаа ойлгосотой болоно: 1,8 миллион хүн (42 процент), 14 мянганһаа дээшэ артиллерийскэ буу ба миномет (33 процент), 1,7 мянган танк (75 процент), 1390 самолёт Москва шадарай тулалдаанда хаягдаһан. Энэ хадаа «Барбароссой» түсэбөөр табигдаһан зорилгонуудые бэелүүлгэдэ һүүлшынь хүсэлэлгэ байһан. Фашистнууд Москвае эзэмдэлгээр «сахилгаан түргөөр дай хэхэ» стратегиингээ алдуугүйе, герман зэбсэгэй илагдашагүйе харуулха гэһэн юм.

Гэбэшье аяар зургаан һараһаа дээшэ саг соо (1941 оной сентябриин 30-һаа 1942 оной апрелиин 20 хүрэтэр) үргэлжэлһэн Москва шадарай тулалдаанай үрэ дүн дайсанай һүрые дараһан, совет арадай ба тэрэнэй хилын саадахи нүхэдэй зоригые бадарааһан гээшэ. Сэрэгшэдэй, дайшалхы техникын тоогоор дайсанда хүрэхэгүй эрхэ байдалтай Улаан Арми энэ тулалдаанда Илалта түйлажа, дайнай ябаса эрид хубилгагдаһан гээшэ.

Табан һарын туршада айхабтар ехэ хохидолтойгоор Улаан Армимнай хамгаалгын дай хэхэ зуураа, зүүн зүг тээшэ сухариха баатай болоһон һаа, түрүүшынхеэ Москва шадарай тулалдаанһаа дэлисэ ехэтэй добтолгодо орожо, фронтын шиидхэхы гол участогта дайнай стратегическэ эдэбхи үүсхэлые буляан абажа, дайсаниие гэдэргэнь, баруун зүг тээшэ намнажа ороо. Москвае эзэмдэн абахаар шунахайран ороһон дайсанай арминуудай «центр» гэжэ нэрлэгдэһэн бүлэг гэдэргээ 150—400 километртэ түригдөө.

Москва шадарай тулалдаанай поли дээрэ гитлеровскэ арми дэлхэйн хоёрдохи дайнда анха түрүүшынхеэ иимэ ехэ хохидолдо оробо. Совет сэрэгшэд дайсанай 50-һаа дээшэ дивизиие бута сохёо. Совет сэрэгэй добтолгодо ороһон энэ үедэ фашис арминуудай «Центр» гэжэ бүлэгэй сэрэгшэдэйнь гээлтэ хоролтонь хахад миллионһоо халиһан юм. Дэлхэйн бүхы хүн зоной нюдэн дээрэ немец-фашистнуудай армиин «илагдашагүй» тухай, тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй сэрэгэй искусствын «оногдошогүй түргэн мэргэн» тухай һураг суу унтаран һалаа. Гитлер 35 генералаа (тэрэ тоодо газараар дабшадаг сэрэгэй главнокомандалагша ба арминуудай «Центр» гэдэг бүлэгэй командалагшые) тушаалнуудһаань абажа хаяхадаа сэрэгэй искусствые тэдэнэйнгээ хүсэд һайн мэдэхэгүй байһаниие элирхэйлэн харуулаа бэлэй.

Вермахтын Москва шадар панхарууташан ушар хадаа гансахан «Тайфун» операциин бэшэ, харин «Барбароссой» түсэбэй урагшагүйдэн, бэелхэ хуби заяагүй байһанай гэршэ мүн. Гитлерэйхеэр Москвае эзэмдэлгэ хадаа тэрэнэй «сахилгаан түргэн дайн» гэдэгэй һүүлшын ябуулга байха аад, урагшагүйдэн һалаа. 1941 оной декабриин 8-да Гитлер Зүүн фронт дээрэ стратегическэ оборонодо орохо тухай директивэдэ гараа табижа, «сахилгаан түргэн дайн» гэдэгэйнгээ ямаршье үндэһэ баримтагүйень өөрөө мэдэрхэ баатай болоһон. Улаан Арми, совет арад фашис Германида унжагай дай хэхыень баадхаа, тиимэ дай хэхэ хаба шадал тэрээндэ байгаагүй. Гитлер, тэрэнэй ойро дүтынхид иимэ ушарал тохёолдохо гэжэ огто мэдээгүй байһан.

Ехээр суурхаһан «сахилгаан түргэн дайн» гэдэгынь социалис гүрэнтэй, тэрэнэй армитай туласалдахатайгаа зэргэ худал хуурмаг хашхараан байһанаа харуулһан. «Эгээл хүндэ хүшэр үедэ арад зомнай Илалтадаа этигэдэг, түрэл партидаа, манай үнэн зүб хэрэгэй илан мандаха байһанда этигэл найдабаряа алдадаггүй байгаа»,—гээд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев онсолон тэмдэглээ һэн. Германиин генералитедээр зохёогдоһон «сахилгаан түргэн дайнай» түсэб Совет гүрэнэй газар дээрэ хэгдэһэн баатар шанга сохилтоор хумхиин тооһон болгогдоо. 1941—1942 онуудай үбэл вермахтын хүтэлбэридэ Германиин энэ дайнда алдуу хэжэ, эсэстээ илагдаха тухай һанамжын хэлэгдэдэг болоһон ушар дэмы бэшэ байһан.

Бүхы дэлхэйе эзэмдэн зонхилгодо үсэд нэтэрүүгээр тэгүүлһэн немец-фашистнуудай добтолгые миил зогсоохо бэшэ, үшөө үгы хэхэ хүсэнэй бии байһаниие Москва шадар болоһон тулалдаан гэршэлэн харуулаа. Тэрэ хүсэн анха түрүүшын социалис гүрэнһөө бурьялжа, нэрэ хүндыень үзэгдөөгүй ехээр үргөө һэн. Фашизмда эсэргүү нэгэдэлые бэхижүүлхэ талаар ажал ябуулга эдэбхижүүлэгдээ. США ба Великобританиин хархис хүсэнүүд Советскэ Союзай бэеэ хамгаалха хаба шадалгүй тухай өөһэдынгөө бодомжонуудай буруу байһаниие ойлгожо, СССР-тэй харилсаа холбоогоо бэхижүүлхэ тухай өөһэдынгөө оронуудай арадуудай эрилтые дүүргэхэ баатай болоһониинь бүгэдэндэ мэдээжэ.

Москва шадар Улаан Армиин түйлаһан Илалта үшөө нэгэ ондоо үрэ дүнтэй байһан, тэрээн тухайнь англи түүхэшэн М. Арнольд-Фостер иигэжэ бэшэнэ: «1941 оной үбэл ородуудай хэһэн добтолго союзнигуудайнь зориг һүлдые һэргээһэн, ондоо юуншье энээниие хэжэ шадахагүй байгаа. Тэрэ сагта һайн юумэн тухай мэдээсэл үсөөн абтадаг һэн. Японтон Перл-Харборта США-гай Номгон океанай флодой гол хүсые бута сохёод, Зүүн-Урда Ази руу тэгүүлэн ороод, илагдашагүй шэнги болоод байгаа. Гансахан Росси урдаа табиһан зорилгоёо дүүргэһэн шэнгеэр үзэгдөө. Эгээл бэрхэшээлтэ үедэ ородуудай өөһэдтөө этигэл найдабаритай байлга бүхы союзнигуудтань хүсэ шадал олгоһон юм».

«Илагдашагүй» немец-фашис армиин Москва шадар бута сохюулһан ушар бүхы фашис нэгэдэлые һандаргажа захалһа... Германиин нэрэ хүндэ өөрынь дахуулнуудай (Финлянди, Венгри, Румыни, Итали) дунда унажа эхилээ. Москва шадарай шанга тулалдаанай дүнгөөр Япон ба Турциин засагай хүтэлбэрилэгшэд Советскэ Союзда добтолгоёо хойшолуулха баатай болобо. Энэ ушарһаа оронноймнай Алас-Дурнада ба Закавказидахи шахардуу шанга байдал нэгэ бага һуларжа үгэһэн.

Москва шадар түйлагдаһан илалта совет хүнүүдые, Улаан Армиин бүхы сэрэгшэд болон командирнуудые айхабтар ехээр зоригжуулһан юм. Ниислэл хотые [illegible] гитлеровецүүд[illegible] хигдоһон [illegible] ланта мэдээ[illegible] гөөдэдэ [illegible] Армиин сэрэ[illegible] дэлжэ байһан [illegible] шалхы ба [illegible] баатаршалга[illegible] бэлэй.

Түрэл арад[illegible] һаламжада [illegible] Улаан Арми[illegible] нэгэшье арми[illegible] гүй юумэ [illegible] дарай саһаа[illegible] ла дайдада [illegible] дай шэлэгдэ[illegible] добтолгые [illegible] бута сохижо [illegible] юумээр бүр[illegible] энэ баримта[illegible] баруун орон[illegible] хэшэд мэдэр[illegible] рые сагай [illegible] рилаар тайлб[illegible] гаргаһан зан[illegible] лэдэгынь [illegible] римтагүй: [illegible] добтолгоёо [illegible] һан ноябрь [illegible] дунда [illegible] 4—6 градус [illegible] добтолгодо [illegible] һарада—14 гр[illegible] һан. Миил [illegible] 28—30 градус [illegible] һэн юм. Мү[illegible] нуудай зарим [illegible] 65 градус [illegible] байжа шал [illegible] тиимэ хүйтэ[illegible] яахан тохёолд[illegible] гай уларилай [illegible] гада нүлөөлд[illegible] жэ ааб даа, [illegible] шье, мүн со[illegible] адлил эрхэ [illegible] гээшэ.

Үбэлэй хүйт[illegible] ровецүүдэй [illegible] һон, хэдэн [illegible] гэдэргэнь т[illegible] ааб даа. Ко[illegible] социалис Эсэ[illegible] сэхэ байлгаһа[illegible] совет хүнүүд[illegible] Улаан Армии[illegible] командирнууд[illegible] зориг Москва[illegible] шанга тулалд[illegible] рэгүүдые ила[illegible] Имагтал энэ [illegible] ноо хамгаалг[illegible] най түрүүшын [illegible] политическэ [illegible] хэрэг болож[illegible] дохи дайнай [illegible] хубилалтын [illegible] байна.

Пав[illegible] полко[illegible] эрдэ[illegible]

ХАНИ БАРИСААНАЙ ХАРГЫГААР

Буряадай АССР-эй Гүрэнэй дуу, хатарай «Байгал» ансамбль бии болгогдоһон сагһаа хойшо хани барисаанай харгы замаар тоогүй олон аяншалга хэһэн байха. Түрэл арадайнгаа соёл болбосоролой дээжэ зүйлнүүдтэй, буряадай композиторнуудай зохёолнуудтай холын нютагуудай хүн зониие танилсуулхаһаа гадна Советскэ Союзай ба дэлхэйн арадуудай дуунуудые, хатар наадые программадаа элбэгээр оруулжа, тэрэнээ тон интернациональна удхатай болгодог гэжэ мэдээжэ.

«Байгал» ансамбль уржадар баһал аян замдаа зорижо, Молдавиин ССР-эй ниислэл — Кишинёв хото руу зорибо.

М. ДАНИЛОВА.

СПОРТЛОТО

«45-һаа 6-ень тааха» ба «36-һаа 5-ень тааха» «Спортлотонуудай» 1986 оной сентябриин 28-да үнгэргэгдэһэн 39-дэхи тираж.

«45-һаа 6-ень тааха»: 5 — бүхэ барилдаан, 10 — уһан дээрэ бүмбэгөөр наадалга, 18 — хүнгэн атлетикэ, 27 — һур харбалга, 36 — уран һайханай гимнастика, 37 — акробатика.

«36-һаа 5-ень тааха»: 1 — баскетбол, 9 — велоспорт, шоссе, 15 — байдарка ба канозээр һэлюурдэлгэ, 16 — мори урилдалгын спорт, 27 — һур харбалга.

(ТАСС).

Хүнгэн атлетикэ

АЛДАР СОЛОМНАЙ АЛИ...

Профсоюзай-комсомолой шанда хүртэхын түлөө хүнгэн атлетикын урилдаагаар Буряадай АССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө намарай мүрысөөн үнгэрэгшэ амаралтын үдэр Дээдэ-Онгостойдохи республиканска ипподромой оршондо болобо. Спортын долоон бүлгэмэй болон клубай ойройдоол зуугаад урилдаашад алтан намарай энэ мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа.

Профсоюзай-комсомолой шанда хүртэхын түлөө энэ заншалта мүрысөөн жэлһээ жэлдэ нэрэ хүндэеэ бууража байна гү гэжэ һанахаар. Ушарынь юуб гэхэдэ, урда урдын жэлнүүдтэ манай республикын спортын бүхы шахуу бүлгэмүүдэй, клубуудай суглуулагдамал командануудай 300 гаран урилдаашадай хабаадажа, хурдан солбоноо туршалсадаг байһыень спортдо дуратайшуул мэдэхэ байха. Жараад оной һүүл багта, мүн далаад оной эхеэр Буряад ороной хроссменүүд зоно соогоо хэдэ дахин түрүү һуури эзэлжэ, алтан медальнуудаар шагнагдаһан намтартай. Тиигэжэ республикымнай урилдаашад РСФСР-эй, мүн СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй мүрысөөнүүдтэ яһала амжалтатайгаар хабаададаг байһан юм. Тусхайлбал, спортын мастерта кандидат Юрий Климов 1970 болон 1973 онуудта СССР-эй чемпионадуудта бронзо медальнуудаар шагнагдаа һэн. Энэ үедэ спортын мастер Владимир Цыренов дүрбэдэхи һуури эзэлһэн байгаа. Сергей Рымарев эдиршүүлэй дундаһаа Россин Федерациин чемпион болобо. Тиихэдэ В. Цыренов Ю. Климов хоёр хүнгэн атлетикын урилдаагаар 1968, 1969 онуудта Швейцарида үнгэргэгдэһэн Европын чемпионадта хабаадаха нэрэ хүндэдэ хүртөө бэлэй. Энээнһээ ехэ нэрэ хүндэ хаана байха гээшэб?!

Теэд мүнөө манай республикын кроссменүүд һүүлэй таба-зургаан жэл соо зоныншье мүрысөөндэ хабаадахаяа болинхой. Энэ талаар нэн түрүүн эмхидхэлшэ — республикын профсоюзуудай совет, ВЛКСМ-эй Буряадай обком, хүнгэн атлетикын федераци зэмэтэй, харюусаха ёһотой гэжэ хэлэхэ ёһотойбди. Һүүлэй жэлнүүдтэ эмхидхэлшэд заншалта мүрысөөе үнгэргэлгэдэ анхаралаа һулаар хандуулна. Үнгэрхэдөө, энэ жэлдэ комсомолой обкомой түлөөлэгшэ мүрысөөндэшье ерэбэгүй. Хүн бүхэнэй хабаадаха аргатай спортын энэ зүйлые хүгжөөжэ, заншалта урилдаае саашадаа һайнаар эмхидхээд, урдынгаа алдар солые һэргээхын түлөө профсоюзуудай соведэй, ВЛКСМ-эй обкомой, республикын хүнгэн атлетикын федерациин хүтэлбэрилэгшэд шухала хэмжээнүүдые абаха байха гэжэ һанагдана.

Зай, мүнөө мүрысөөнэй ямараар үнгэрһэн тухай тобшохоноор хөөрэе. 50-һаа дээшэ наһатайшуулай дундаһаа Буряадай хүдөө ажахын институдай физическэ хүмүүжүүлгын кафедрын ахалагша багша Виктор Павлов илалта түйлаба. Тэрэ 1000 метрые 3 минута 36,6 секунда соо гаталаа.

40-һөө 49 хүрэтэр наһатайшуулай бүлэгтэ Улаан-Үдын 36-дахи һургуулиин физкультурын багша, спортын мастер Федор Капустинтай ана-мана урилдаха хүн олдобогүй. Тэрэ энэ зайе 2 минута 56,5 секунда соо гаталһан байна. ЛВРЗ-гэй механо-бүридүүлгын цехэй слесарьнүүдэй бригадир Валерий Русаков тэрээнһээ 8,5 секундаар гартаба. Багшанарай институдай физико-математическа факультедэй багша Леонид Абашеев бронзо медаляар шагнагдаа.

Удаань 16—17 наһанай басагад урилдаанай харгыда гараба. Хэлхеэ холбооной электротехникумэй һурагша Татьяна Кривощекова 2000 метрэй зайе 7 минута 06 секунда соо гаталба. Хуушан-Бэрээнэй дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Наташа Шигина — хоёрдохи, багшанарай институдай физическэ хүмүүжүүлгын факультедэй 1-дэхи курсын студентка Елена Елшина гурбадахи шангуудта хүртөө.

Һүүлээрнь аха наһанай басагадай дундаһаа багшанарай институдай түлөөлэгшэ Валентина Климова онсо шалгарба. Зэдын районой түлөөлэгшэ Эржена Цыбенова хоёрдохи боложо, фиништэ ерээ.

Багшанарай институдай дүрбэдэхи курсын студентка Светлана Соколова эхэнэрнүүд сооһоо илажа гараһан байха юм — 6.57,8 минута. Т. Воронина («Буревестник»), И. Прихач («Урожай») удаадахи һууринуудые эзэлбэ.

Эдир хүбүүд 3000 метртэ хабаяа туршаа. Тарбагатайн дунда һургуули дүүргээд, багшанарай институдта һурахаяа ороһон Сережа Шеломенцев спортдо дуратайшуулай дунда үнихэнэй мэдээжэ болонхой. Гэбэшье мүнөө тэрэ бэлэхэнээр [illegible] гэжэ хэлэлтэй [illegible] хэдэ, түмэр за[illegible] һурагша Са[illegible] рээнһээ оройдо[illegible] даар гартаба.

Залуушуул [illegible] 5000 метртэ [illegible] шуулай дунда[illegible] риин технолог[illegible] тудай студент [illegible] ский һайн һор[illegible] тэй байһанаа [illegible] нөө хүнгэн [illegible] спортивна хаба[illegible] байна. Харин [illegible] лэй спортын [illegible] байна гэжэ [illegible] иимэһээ ВСТИ-[illegible] хүмүүжүүлгын [illegible] ша, санаар [illegible] Саян Жамбалов [illegible] дан солбон [illegible] түйлаба. Энэ [illegible] секунда соо га[illegible] юм. Григорий [illegible] вестник»), Сер[illegible] («Урожай») шанг[illegible]

Мүрысөөнэй [illegible] ревестник» бүл[illegible] лагдамал коман[illegible] профсоюзай-ком[illegible] да хүртэбэ, «Ур[illegible] лэгшэд хоёрдо[illegible] лээ. Гурбадахи һ[illegible] ха аргатай бай[illegible] гэй хүнгэн ат[illegible] хүнүүдые коман[illegible] дэлдэ оруулһа[illegible] мүрысөөнһөө [illegible] Тиигэжэ спарта[illegible] дахи һуурида [illegible] юм. «Труд», [illegible] зервы» бүлгэ[illegible] «Забайкалец» г[illegible] бай суглуулагда[illegible] нууд хангалтагүй [illegible] лэдхэлтэй байга[illegible] лон тэмдэглэлтэй [illegible]

Б-М. [illegible]

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. Ниитын эрдэмэй кафедрануудые даагшанарай Бүхэсоюзна зүблөөндэ нүхэр М. С. Горбачевой хэлэһэн үгэ. КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө — материалнуудай суглуулбари. Республикын районуудай гүрэндэ таряа худалдалга тухай мэдээн.

Хоёрдохи хуудаһанда. Эдеэ хоолой программа: нөөсэнүүдые бэдэрэлгэ. «Холын харaатайгаар»—Н. Дегтяревой статья. Городой ажахы. «Оройдоол «хангалтатай» гэһэн сэгнэлтэтэйгээр» — П. Натаевай тэмдэглэл. Таниие ямараар ханганаб? — материалнуудай суглуулбари. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ.

Гурбадахи хуудаһанда. Ажалхэнгүй олзо олохо ябадалда найдамтай хаалта. «Үе сагаймнай эрилтэнүүд»—В. Малышевай статья. ТАСС-ай корреспондентнүүдэй хилын саанаһаа эльгээһэн мэдээсэлнүүд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Байгалай үмэнэхи түрэл хизаарнай — тематическа хуудаһан. Соносхолнууд.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.45 — «Үхибүүдтэ ангуудай гүлгэд тухай». 10.15 — Концерт. 10.55 — Шэнэ һонин. 14.25 — А. Скрябинай прелюдиие Ю. Слесарев гүйсэдхэхэ. 16.20 — Совет хүгжэмэй концерт. 16.35 — «Ород хэлэн». 17.05 — «Сасуутан». 17.15 — Баримтата фильм. **Улаан-Үдэ.** 17.35 — Шэнэ һонин (буряадаар). 17.45 — Уран зурааша М. Эрдынеевэй түрэһөөр 50 жэлэй ойдо (буряадаар). 18.15 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа. **Москва.** 18.45 — «Хүдэлмэришэдэй суглаан». 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.05 — «Хани харилсаан». 20.35 — «Арбан хоёрдохи дабхар». «Дэлхэй ба залуушуул» дамжуулгын хабсаргалта. 22.00 — «Время». 22.35 — «На крутизне»—уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 23.50 — Д. Бортнянский. Концертнэ симфони. 00.15 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Телефильм. 9.35, 10.40 — Түүхэ. 4-дэхи класс. 10.00 — 14.40 — Англи хэлэн. 13.30 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 11.05—СПТУ-гай һурагшадта. Обществоведени. 11.35, 12.40 — А. С. Пушкин. 12.05 — «Эжын һургуули» 13.10 — Юрэнхы биологи. 9-дэхи класс. 13.40 — М. И. Глинка. Вальс-фантази. 14.10 — Шиниин ленинскэ библиотекэ. 15.10 — Мольер. «Мещанин во дворянстве». 16.10 — Шэнэ һонин. 17.35 — Ородой музей. 18.05 — «Пациент с бутылкой» — ехэшүүлдэ мультфильм. 18.15 — Ш. Перрогой зохёолнуудай удхаар хүгжэмтэ «Кот в сапогах» онтохон. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15 — СССР-эй арадай артистка Т. Синявскаягай концерт. 22.00 — «Время». 22.35 — «Таниие Ереван урина» — эстрадна дамжуулга. 23.45 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. ЦСКА — «Химик».

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-60-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-43, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95. Собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Закаменск—34-33, п. Кырен—91-7-18, п. Северобайкальск—35-73, п. Хоршинг—55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина 35. Н-00641. Заказ № 228. Индекс 04000